

Dr. sc. Željko Karas*

POVIJESNI RAZVOJ REDARSTVENIH VLASTI

Autor u radu istražuje okolnosti koje su utjecale na razvoj redarstva u važnim europskim i svjetskim sustavima. Uz to što su imali slične početke u samoorganiziranim dobrovoljnim stražama, na brojne je sustave ključan utjecaj ostvario francuski model žandarmerije u ruralnim predjelima te utemeljenje profesionalnog redarstva u Parizu od 1667. godine. Po tom uzoru žandarmerija je osnivana na njemačkim područjima, gradsko redarstvo u Berlinu utemeljeno je 1735., a u austrijskom sustavu 1793. godine, i postupno je preneseno na područje Hrvatske. Razvoj britanskog redarstva bio je pod utjecajima kolonijalnih iskustava, organiziranja poduzetnika na lokalnim razinama u Škotskoj od 1779. te formiranja Metropolitanske policije 1829. godine. Izvorne američke jedinice redarstva potječu od robovskih ophodnja, koje se pojavljuju od oko 1660. godine.

Nastanak redarstvenih vlasti bio je potaknut raznovrsnim čimbenicima, utjecao je na promjenu uloge građana u nekim funkcijama sigurnosti, a kroz određivanje širine poslova postavljena je uloga policije u kriminalističkom istraživanju i u prethodnom postupku.

Ključne riječi: redarstvo, policija, povijest, javna sigurnost, kriminalističko istraživanje

1. UVOD

U prvotnim oblicima društva odnos prema počiniteljima kažnjivih radnja bio je prepušten privatnim reakcijama oštećenika te organiziranim aktivnostima obiteljske ili plemenske zajednice. Poslovi održavanja sigurnosti temeljili su se na dobrovoljnim nastojanjima lovaca, ratnika ili vračeva. Doprinos pojedinca očuvanju sigurnosti ili sprječavanju i otkrivanju kažnjivih radnja nije bitno umanjeno nastankom prvih oblika vlasti jer su vladajući slojevi bili primarno usmjereni na vlastito održavanje.¹ Pojedini sustavi javne sigurnosti tijekom razvoja bitno su se razlikovali po vrsti poslova i kažnjivih radnja koji-

* Dr. sc. Željko Karas, profesor Visoke policijske škole u Zagrebu

¹ Dempsey, J., Forst, L. (2007), 2 i dr.; Wakefield, A., Fleming, J. (2009), 140.

ma su se tijela vlasti bavila. Jedinstvena tipologija povijesnih sustava u kojima je nastalo redarstvo teško je provediva jer su pojedine države istodobno koristile razne oblike gradskih ili središnjih jedinica zaduženih za različite vrste poslova, a postoje i različiti pogledi o obilježjima prema kojima se određeno tijelo vlasti može formalno smatrati redarstvom (policijom).² Razvoj se može općenito podijeliti na razdoblje neformalnog uređenja, u kojem su se subjekti u određenoj zajednici sami povezivali radi održavanja sigurnosti, zatim prijelazno razdoblje, u kojem su nastajali korijeni izvršnih tijela vlasti, i moderno razdoblje, u kojem su formirana tijela vlasti sa svim bitnim obilježjima redarstva. U skupinu ključnih obilježja tijela vlasti koje bi se moglo nazivati redarstvom spadaju kontinuitet postojanja jedinice, nadležnost na cijelom području određene zajednice, cjelodnevno obavljanje poslova, plaćanje službenika za puno radno vrijeme, postojanje određenih procedura za postupanje i odgovornost prema središnjim ili lokalnim vlastima.³ Sam naziv policija potječe od latinske riječi *politia*, čiji su korijeni u grčkom *polisu* sa značenjem općenitog upravljanja gradom. Pojam redarstva u hrvatskom je jeziku u službenoj uporabi od sredine 19. stoljeća (kao prijevod riječi *Polizei*, prenesene iz austrijskog sustava).⁴ Taj pojam širim značenjem odgovara povijesnom kontekstu poslova i neprovedenoj distinkciji vojnih, komunalnih, inspeksijskih, zatvorskih ili obaveštajnih tijela,⁵ a u užem smislu riječi zadržao se i u novijoj uporabi (npr. čl. 24., 34., 60. Ustava, čl. 170. st. 3. bivšeg ZKP-a).⁶

Iako razdoblje znatnijeg razvoja počinje od 17. stoljeća, to ne znači da prije nisu postojali neki oblici, primjerice u kineskoj civilizaciji organizirani se oblici provođenja redarstvenih poslova bilježe oko 2250. godine pr. Kr. za vrijeme cara *Shuna*, koji je organizirao vijeća plemena i devet vrsta službenika, od kojih su dvije imale nadležnost na području javne sigurnosti. Službenici *situ* bili su zaduženi za održavanje javnog reda i rješavanje sporova građana, a službenici *shi* za nadzor granica, istraživanje kažnjivih ponašanja i održavanje zatvora.⁷ Hamurabijev zakon iz Mezopotamije oko 1780. pr. Kr. uređuje pravila za čije su pridržavanje također bila zadužena tijela vlasti s redarstvenim ovlastima. U egipatskoj civilizaciji oko 1340. godine pr. Kr. postojala su tijela vlasti za nadzor brodova, trgovine ili suzbijanja piratstva na Nilu. Ubirali su poreze, bili glasnici službenih obavijesti, brinuli se za nadzor granica, potajno prikupljali podatke te hvatali odbjele robove.

² Emsley, C., *Shpayer, H.* (2006), 3; Emsley, C. (1999), 32, bilj. 11.

³ Lundman, R. (1980), 17.

⁴ Nazivi poput Kraljevsko redarstveno povjereništvo, redarstveno ravnateljstvo, redarstveni nadzornik, pogranično redarstvo, redarstvena ispostava itd. korišteni su do 1920-ih godina te ponovno nekoliko godina nakon 1939. V. Mikulan, K. (2003).

⁵ Mamić, M. (1992), 38.

⁶ Zakon o kaznenom postupku, Nar. nov. 110/97.

⁷ Wakefield, A., Fleming, J. (2009), 144.

U atenskom uređenju magistrati su se brinuli za poslove poput popravljanja ulica i prikupljanja poreza, a uz to su obavljali i dio obavještajnih poslova i zadaća javne sigurnosti.⁸ U rimskom je sustavu bila raširena uloga vojske u prikupljanju poreza ili provođenju unutarnjih poslova. Car *August* utemeljio je urbane kohorte (*cohortes urbanae*) za nadzor grada i lokalnih nereda, ali to su izvorno bile vojne snage popunjene neraspoređenim legionarima. Formiranje kohorta vigila (*cohortes vigiliium*) imalo je zadaće zaštite od požara, nasilja, nadzora dostave žita, održavanja akvedukata i cestovne mreže. Istražiteljske su poslove obavljali službenici *frumentari*, koji su nadzirali trgovinu žitom i dostavu među tijelima vlasti, a uz to i otkrivali počinitelje kažnjivih djela povezanih s tim poslovima.⁹

2. KONTINENTALNA EUROPA

2.1. Francuska

2.1.1. Rani razvoj tijela nadležnih za sigurnost u ruralnim područjima

U razdoblju prije formiranja većih država stanje sigurnosti u većini sred-njovjekovnih europskih područja bilo je prepušteno plemstvu, koje je bilo nadležno na vlastitom području, ali uz usmjeravanje samo na važnija kažnjiva djela ili ona koja su njemu predstavljala opasnost. Franački kralj Karlo Veliki od kraja 8. stoljeća zaposjedao je velik dio područja današnje kontinentalne Europe (*Pater Europae*) te je donio niz statutarних propisa (*capitulares*) o daćama i mjerama za osiguravanje posjeda kako bi učvrstio vlast i provodio sustavniji nadzor. Znatnija nastojanja usmjerio je na napredak trgovine, poboljšavanje poljoprivrede i obrazovanja, ali i na sigurnost. Za provođenje dijela poslova iz kapitulara utemeljeni su *comes stabuli*, koji su bili zaduženi za suzbijanje razbojništava i povezane poslove sigurnosti. Ta se funkcija smatra prethodnicom nastanka pozornika (*constabules*), a od 875. godine utemeljena je i funkcija *marshal*, koja je poslije pridonijela nastanku jedinica iz kojih je formirana žandarmerija (oružništvo).

Postojale su dobrovoljne noćne straže kao oblik samostalnih aktivnosti stanovnika u zaštiti vlastite sigurnosti i aktivnosti istraživanja kažnjivih djela, a uz to je bilo moguće unajmljivanje vojnih bratstava ili družba. Na nastanak francuskog modela znatan je utjecaj ostvarila čvrsta centralna država, koja je u okviru raznih administrativnih poslova nastojala ostvariti nadzor nad stanov-

⁸ Stevens, D. (2008), 42; Perry, M. (2008), 62, 63.

⁹ Graham, W. (1998), 70; Rich, J., Shipley, G. (1995), 152, 172, 188; Luttwak, E. (1979), 77; Perry, M. (2008), 145; Champion, D. (2001), 7; Watson, G. (1985), 146.

ništvom. Napredak francuskog modela posljedica je ranijeg formiranja centralizirane vlasti, za razliku od podijeljenih područja Europe, poput njemačkih pokrajina. Razvoj od povremenih obavljanja noćnih straža i organiziranijih oblika kod plemstva do prelaska na središnja tijela vlasti obrazac je razvoja koji se načelno može pratiti i u drugim europskim državama.¹⁰

Korijeni tijela namijenjenih održavanju sigurnosti u gradovima mogu se pronaći već u 1032. godini i utemeljenju službenika *prévôt*. Kao posebni službenici od 1560. godine postojali su *intendants* radi provođenja raznih poslova u ime krune. Kardinal *Richelieu* 1624. godine proširio je njihovo djelovanje na provođenje pravosudnih i redarstvenih poslova te na prikupljanje poreza (*intendant de police*). Posebna kategorija službenika (*provost*) provodila je poslove vezane uz sigurnost i nadziranje građanskih straža. Nijedna od ovih vrsta službenika nije imala znatan doprinos u istraživanju kaznenih djela. Kardinal *Mazarin* za kralja *Luja XIV.* tajnim je mjerama prikupljao podatke u okviru jedinice *exempts*, slične političkoj policiji.¹¹ U seoskim predjelima postupali su pozornici (*garde champêtre*).

Izvan većih gradova bio je formiran svojevrsan oblik vojnih jedinica (*maréchaussée*) zaduženih za nadgledanje važnih cestovnih veza, a od 1356. godine zbog promjene nadležnosti sudova njihova je mjerodavnost sa službujućih vojnika proširena i na obično stanovništvo kako bi mogli obuhvatiti kažnjive radnje na štetu vojske te kažnjive radnje bivših vojnika. Bili su zaduženi za suzbijanje razbojništava i ubojstava na važnijim pravicima te za općenito održavanje javnog reda. Odlukom kralja *Charlesa VII.* iz 1445. godine za održavanje sigurnosti svaki je posjed morao davati konje i četiri muškarca, među kojima je najstariji zvan *gen d'armes* (korijen naziva žandar). Povezivanjem tih postrojba nastala je jedinica koja je formalno nazvana žandarmerijom 1791. godine i na koju su se poslije ugledale gotovo sve europske države.

2.1.2. Ured poručnika policije u Parizu i komesari

Razvoj je poprimao drugačije oblike u urbaniziranim dijelovima Francuske. U Parizu je 1667. godine donesena odluka o utemeljenju ureda policijskog poručnika (*lieutenant de police*)¹² pod izravnom nadležnošću središnje vlasti.¹³ Odlukom je ujedno određeno da se grad više neće osiguravati zidinama, a djelokrug poslova policijskog poručnika obuhvaćao je nadzor građanskih

¹⁰ Wakefield, A., Fleming, J. (2009), 140.

¹¹ Davis, D., Pereira, A. (2003), 284; Tapié, V. (1984), 266; Bayley, D. (1990), 31; Dempsey, J., Forst, L. (2007), 3.

¹² Od 1674. godine službeni je naziv bio *lieutenant général de police*.

¹³ Berliere, J.-M. (2011); Bayley, D. (1990), 31.

straža i mogućnosti korištenja vojske u gradu. Taj se oblik smatra utemeljenjem prvog europskog profesionalnog redarstva jer su druga tijela dotad bila ili dobrovoljna ili većinom zadužena za drugačije poslove. Policijski poručnik nastao je podjelom dotadašnje funkcije *lieutenant civil*, koji je bio zadužen za sankcioniranje kaznenih djela i razne druge poslove (*lieutenant criminel* od 1526. godine),¹⁴ a saslušanja je obavljao u sjedištu koje se od 1635. zvalo *Chambre de Police*. I prije je bilo pokušaja podjele na policijskog poručnika i druge poslove, ali provedena je tek nakon odlaska utjecajnog *D'Aubraya* s te funkcije. Od godine 1699. uz takvu se jedinicu, vezanu uz središnju vlast, koristi i lokalni oblik (*police municipale*). Teorijska razmatranja redarstvenih poslova pratila su razvoj francuske prakse, primjerice *Lamareove* rasprave o policiji od 1705. godine.¹⁵

Uz *lieutenanta* su bile vezane građanske straže i njihovi voditelji komesari gradskih četvrti (*commissaires de quartier*), koji su provodili ophodnje radi sigurnosti, ali uz to i radi raznovrsnih komunalnih poslova, poput nadzora čistoće ulica ili ispravnosti prehrambenih namirnica (požari te zarazne bolesti, koje su se pojavljivale zbog neodržavanja čistoće ulica, bile su najveće opasnosti).¹⁶ U Parizu je isprva bilo raspoređeno 48 komesara po gradskim četvrtima, a cilj im je trebao biti istraživanje kažnjivih radnja te očuvanje reda i sigurnosti. U 18. stoljeću takve su jedinice sa stražama brojale oko 1.500 pripadnika na oko pola milijuna stanovnika. Svako francusko mjesto s više od 5.000 stanovnika moralo je imati *commissaire*, kojeg je s predloženog popisa lokalnih vlasti biralo središnje ministarstvo. Uloga im se mijenjala te su pariški komesari u *Napoleonovo* vrijeme korišteni s osnovnim ciljem zaštite njegove vladavine, a ne istraživanja kaznenih djela.¹⁷

Dužnost prvog pariškog *lieutenanta* obavljao je *Nicolas de la Reynie*, koji je počeo s prevencijom kažnjivih radnja, uveo je javnu rasvjetu i zdravstveni nadzor prostitutki u javnim kućama.¹⁸ Nastanak te funkcije ujedno je poduprt ciljevima snažnijeg nadzora nad siromašnim skupinama, koje su izbjegavale služiti u vojsci. Od 1708. godine uvedeni su policijski inspektori (*inspecteurs de police*) zaduženi za održavanje sigurnosti i uhićenja. Policijski inspektor *Giullauté* 1749. godine uveo je sustavno vođenje podataka o svakom stanovniku Pariza s adresom i kućnim brojem, приходima i porezom, što su bile

¹⁴ *LeClere, M.* (1957).

¹⁵ *Lamare, Nicolas de* (1722). *Traité de la police, Où l'on trouvera l'histoire de son établissement, les fonctions et les prérogatives de ses magistrats.* Paris, Brunet.

¹⁶ Komesari (*commissaires enquêteurs*) u Parizu su postojali od 1302. godine, kada ih je utemeljio Filip IV. s drugačijim opsegom poslova.

¹⁷ *Mousnier, R.* (1984), 316; *Andrews, J. i dr.* (1982), 333.

¹⁸ *Purpura, P.* (1997), 118.

iznimne novosti.¹⁹ Francuski je sustav bio vrlo napredan te su druge države preuzimale slična rješenja, primjerice 1770. godine carica *Marija Terezija* zatražila je od *La Maire*a iscrpan opis ustroja i načina djelovanja pariškog redarstva (popis stanovnika i uvođenje kućnih brojeva na području današnjeg Zagreba, odnosno Gradeca, naredio je car *Josip II.* oko 1790. godine). Osim kod ustroja redarstvenih vlasti, francuski je sustav ostvario utjecaj i na brojnim drugim područjima, poput modela kaznenog postupka iz 1808. godine, koji je bio prototip za sve kontinentalne države.

Nacionalna garda koju je utemeljio *Lafayette* također je služila kao gradsko redarstvo do ukinuća 1790. godine. Radnička je klasa i prije 1789. imala posebne isprave (*livretes*) koje su služile za nadzor kretanja unutar države, a francuski je sustav prednjačio i u drugim oblicima nastojanja za povezivanjem podataka, poput registarskih pločica na kočijama. Redarstvene su jedinice bile i u funkciji političke policije s raširenom mrežom doušnika. *Antoine de Sartine* bio je *lieutenant général* u razdoblju od 1759. do 1774. godine i tvrdio je da je, kada se na ulici u Parizu susretnu tri osobe, jedna od njih sigurno doušnik redarstva (*mouchard*) koji javlja informacije o planiranju radničkih nemira ili kritikama vlasti.²⁰ Sličnu su ulogu poslije imale i redarstvene jedinice koje su bile osnivane u državama koje je osvojila francuska vojska tako da je širenje francuskog modela među kontinentalnim državama ostvarivano i invazivnim načinima, koje su poslije preuzele domaće vlasti, djelomice s istim ciljevima.

2.1.3. Utemeljenje policijske prefektore

Napoleon je 1800. godine iz postojećih jedinica u Parizu ustrojio policijsku prefekturu (*Préfecture de Police*). Osnovna uloga policijskog prefekta bila je provođenje zakonodavstva, a uz to su nadzirali radnička udruženja i obrtničke cehove. *Guy Delavau* postao je 1820. policijski prefekt i potom utemeljio tajnu skupinu od 30-ak agenata zaduženih za politički nadzor ostalih službenika, nadzor pošte građana (u tzv. crnoj sobi u pošti) i opsežno korištenje agenata provokatora. *Fouché* je bio na čelu Ministarstva policije, ali je nakon nezakonitosti ono ukinuto 1818. godine te spojeno s Ministarstvom unutarnjih poslova.

Velika reforma ostvarena je 1829. godine, kada je prefekt *Louis Marie Debelleye* uveo pozornike *sergents de ville* kao oblik uniformirane policije s oko 600 pozornika. Francuski sustav tada je prvi od europskih država uveo policijsku odoru (plava odora, kapa s perjem).²¹ Kaznena je djela istraživala

¹⁹ *Giullauté, J.* (1749), 47; *Rosenberg, C.* (2006), 17.

²⁰ *Harison, C.* (2008), 131; *Mazower, M.* (1997), 3.

²¹ *Davis, D., Pereira, A.* (2003), 287; *Harison, C.* (2008), 131; *Emsley, C.* (1999), 34; *Roth, M., Olson, J.* (2001), 364.

kriminalistička (sudska) policija (*police judiciare*) ili agenti iz pariškog Ureda sigurnosti, osnovanog 1796. godine (*Suréte Générale*). Ona je prvotno bila dio prefekture, a poslije je prebačena u ministarstvo. Jedinica za kriminalističke poslove bila je izvan djelokruga lokalnih prefekata te je bila vezana uz magistrature kao sudbena tijela, što je arhetip utemeljenja policije neovisne o lokalnim političkim utjecajima.²²

2.2. Njemačka

2.2.1. Shvaćanje policijskih poslova

Prema ranim njemačkim shvaćanjima pod pojmom policije podrazumijevalo se općenito upravljanje gradom ili državom. Takva široka shvaćanja potječu od 16. stoljeća, kada se pojmom *politesse* obuhvaćalo sve zadaće reda, sigurnosti i dobrobiti, a u 17. stoljeću nastala je teorija dobre policije (*gute Policey*) kao područja djelatnosti vezanog uz uređenje javnog života i usluga prema građanima, tako da pojam redarstva u najširem smislu nije bio usmjeren isključivo na istraživanje kažnjivih radnja ili javnu sigurnost.²³ *Policey* se shvaćao kao praksa vlasti kojoj je cilj dobrobit građana, u okviru aristotelovskog poimanja države.²⁴ U radovima *Justia* iz 1750. godine kod opisivanja policijskih znanosti radi se o pristupu koji se temelji na promatranju utjecaja održavanja reda na gospodarsku dobrobit pokrajine.²⁵

Pruski zakon o provođenju redarstvenih poslova iz 1850. godine obuhvaćao je zaštitu osobe i imovine, brigu za život i zdravlje, red, sigurnost i promet na javnim ulicama, cestama, obalama i vodama, i sve ostalo što mora biti uključeno radi interesa gradova i njihovih stanovnika. Vrlo širok opseg poslova u berlinskom redarstvu primjerice zadržao se do I. svjetskog rata s ovlastima propisivanja boje osobnih vozila ili uvjeta za trgovinu ribom. Siromašni stanovnici podnosili su zamolbe za novčanu pomoć nadležnim policijskim upravama tako da su obavljali i dio poslova socijalnih službi. Zadaće redarstva uključivale su čak nadzor redovitosti učeničkog pohađanja škola, inspekciju trgovina i nadzor čistoće ulica. Poslovi su bili usmjereni i na razvoj infrastrukture, poput prometnica, te na zaštitu od nasilja.²⁶

²² Davis, D., Pereira, A. (2003), 300; Mazower, M. (1997), 11; Fijnaut, C. (2004), 25.

²³ Canoy, J. (2007), 32; Deflem, M. (2004), 35.

²⁴ Reinke, H. (2009), 121.

²⁵ *Justi, Johann Heinrich Gottlob von* (1756). Grundsätzen der Policey-Wissenschaft. Göttingen, Verlag Vandenhoeck [pretisak Schäffer-Poeschel, 1993].

²⁶ Deflem, M. (2004), 35; Steining, F. (1982); Emsley, C. (1999), 40; Schenk, G. (2010).

Berlinski viši slojevi tražili su zaštitu od skitnica i pijanaca te im je zamisao o pozorniku bila prihvatljiva. Redarstvo je većinom postupalo na kruti vojnički način s obzirom na to da su većinu službenika činili bivši vojnici, naglašena je bila hijerarhija i formalni način međusobnog ophođenja. Carsko redarstvo nakon 1870. godine po prirodi je bilo odraz tadašnjeg političkog uređenja, u kojem su elite bile plemstvo, vojska i državna birokracija. Nadzor je bio usmjeren na radničku klasu, a manje na pitanje kriminala.

2.2.2. Utemeljenje gradskih redarstvenih jedinica

U njemačkim su pokrajinama od 16. stoljeća vrijedila carska redarstvena pravila (*Reichspoliceyordnungen*), temeljem kojih su mogle biti osnovane jedinice ovisno o lokalnim potrebama. Poslije su korišteni francuski uzori, uz postupno jačanje središnje vlasti i smanjivanje utjecaja lokalnog plemstva. U gradovima nisu postojale posebne institucije, osim noćnih straža (*Nachtwache*), a za eventualne opsežnije potrebe održavanja javne sigurnosti korištena je vojska. Kraljevskim nalogom 1735. godine u Berlinu je, radi nadzora sumnjivih osoba, ustrojena jedinica s dva redarstvena rukovoditelja (*Polizeimeister*) i šest pozornika (*Polizeidiener*). Uzor im je također bilo pariško uređenje, pozornici su uvedeni kao francuski komesari, a pomagalo im je po 40 pripadnika noćnih straža, što je predstavljalo prvu jedinicu izvan vojnog ustroja. Slične su sustave potom osnovali i drugi veći pruski gradovi, primjerice Königsberg 1752. godine i Potsdam 1776. godine. Godine 1742. zbog nesuglasica s gradskim magistratom pokrenut je preustroj i utemeljen je kraljevski *Polizeidirektor* kao funkcija kojoj su bile podređene gradske vlasti. Učinkovitost rada nije im bila na visokoj razini. Formiranje tih tijela nije umanjilo ulogu građana, država se brinula samo za osnovno uređivanje te su se građani često sami morali organizirati za očuvanje vlastite sigurnosti.²⁷

Godine 1809. *Gruner* je organizirao berlinsko gradsko redarstvo vrlo slično pariškom, a kada je 1811. godine postao ravnatelj policije za cijelu Prusku,²⁸ proširio je organizaciju i na ostatak pokrajine. Godine 1819. utemeljena je Središnja istražna komisija, koja je imala ovlasti slične političkoj policiji ili obavještajnoj agenciji.²⁹ Berlin je nakon revolucionarnih zbivanja 1848. godine utemeljio *Schutzmannschaft* kao profesionalnu jedinicu zaduženu za

²⁷ Heiner, U. (1994); Bayley, D. (1990), 31; Knöbl, W. (1998), 79; Zwierlein, C. (2010).

²⁸ Pruska (lat. *Borussia*) obuhvaćala je većinu središnjih i sjevernih njemačkih pokrajina i bila je osnova Njemačkog Carstva.

²⁹ *Zentraluntersuchungskommission*; Evans, R. (1997), 71; Reinke, H. (2009); Mazower, M. (1997), 92.

redarstvene poslove. Takvu redarstvenu jedinicu potom su ustrojili i drugi njemački gradovi, ali znatno kasnije, primjerice bavarsko redarstvo utemeljeno je u Münchenu iz žandarmerijske postrojbe tek 1898. godine. Takav je sustav, među ostalim, bio usmjeren na suzbijanje komunističkih i demokratskih snaga te otkrivanja liberalnih državnih službenika. Sustavi bilježenja stanovnika raširili su se francuskim osvajanjima. Načelnik redarstva u Berlinu *Carl von Hinckeldy* ovlasti je proširio na raznovrsne poslove, poput nadzora tiska, nadzora putnika na kolodvorima, nadzora rada djece, sanitarnih uvjeta i nadzora rada tvornica.³⁰

U nastanku redarstvenih vlasti uočljiv je i utjecaj čimbenika vezanih uz kažnjive radnje većeg opsega, koje su znatno narušavale sigurnost, primjerice neke kriminalne skupine bile su odgovorne za podmetanje požara i spaljivanje gotovo cijelih gradova u 16. stoljeću. Od 1815. godine postojale su neformalne skupine redarstvenih istražitelja, kojima je zadaća bila prikupljati dokaze i otkrivati počinitelje kaznenih djela i koji su se čvrsto povezivali, a takva je mreža službenika bila i izričito spomenuta kod formiranja kriminalističke policije 1878. godine.³¹

Mirom iz 1815. godine ostvarena je čvršća povezanost pokrajina, slobodnih gradova i grofovija te je jednako tome i formiranje središnjih tijela vlasti slijedilo politički razvoj. Potpuno ujedinjenje njemačkih pokrajina ostvareno je tek 1871. godine i dotad nije postojao savezni nacionalni sustav redarstva. Iako je njemački razvoj slijedio tradiciju, ipak je bio pod velikim utjecajem napoleonskih osvajanja ruralnih područja, a razvoj je bio potaknut i revolucionarnim kretanjima 1848. godine.³²

2.2.3. Osnivanje žandarmerije u ruralnim predjelima

Godine 1812. u Pruskoj je utemeljena žandarmerija, kojoj je, osim sigurnosti, cilj bio i zaštita od opasnih slojeva građana. Osnivanje je naišlo na velike otpore plemića zbog umanjivanja njihovih dotadašnjih ovlasti prisile. U Bavarskoj su vojne jedinice bile uključene u poslove javne sigurnosti, a od 1812. godine iz posebnog je odreda nastala žandarmerija (*Gendarmerie*) po uzoru na francuske jedinice. Također su potom formirani i komesari u gradskim područjima.³³

U održavanje reda i mira kod opsežnijih narušavanja bile su uključene vojne snage iako je žandarmerija preuzela održavanje reda kao demilitarizirana

³⁰ *Knöbl, W.* (1998), 203; *Mazower, M.* (1997), 92; *Canoy, J.* (2007), 32; *Kitchen, M.* (2011), 81.

³¹ *Dillinger, J.* (2006); *Sieman, W.* (1985).

³² *Deflem, M.* (2004), 35; *Emsley, C.* (1999), 37.

³³ *Canoy, J.* (2007), 32.

jedinica od 1870. godine. Prosvjedi i nemiri bili su vrlo česti, osobito oko rudarskih područja, gdje je često intervenirala vojska. Oporbene političke snage u Pruskoj bile su protiv uključivanja vojske u održavanje javne sigurnosti. O učestalosti korištenja vojske za suzbijanje radničkih nereda govori i to što je oko 1890. samo u Pruskoj bilo 30 intervencija vojske za potrebe održavanja reda i mira. U rudarskim područjima često su izbijali štrajkovi, koje su vlasnici nastojali suzbijati vlastitim oružanim jedinicama.³⁴

2.3. Austrija i neke druge države

Francuski utjecaji vidljivi su i u austrijskom razvoju, gdje su od 1776. godine osnivane vojne postrojbe čiji je djelokrug obuhvaćao redarstvene zadaće u većim gradovima, a 1849. godine nastala je žandarmerija. Predsjednik vlade Donje Austrije *Johann von Pergen* 1793. godine utemeljio je redarstvenu jedinicu iz koje je nastao *Hofpolizeistelle*, koja je za Habsburge djelovala do 1848. godine. Caru *Josipu II.* predložio je da svaki stanovnik Beča bude upisan u zbirku stanovnika koju bi vodilo redarstvo, što isprva nije bilo prihvaćeno, ali je u tom razdoblju u svakom većem gradu utemeljen policijski ravnatelj (*Polizeidirektor*). Godine 1786. pod *Pergenovim* je utjecajem donesen tzv. Tajni naputak (*Geheime Instruktion*), kojim se redarstvo obvezivalo provjeravati mišljenje javnosti o caru i vlasti te utvrđivati postoje li neki važniji protivnici poretka. U uvodu Naputka bilo je istaknuto da je redarstvo temelj dobre vladavine, odnosno da unutarnji mir, sigurnost i dobrobit države može biti postignut samo kroz dobro djelovanje redarstvenih jedinica. Iako je *Pergen* imao i namjere proširenja policijskog djelovanja, nasljednici *Josipa II.* bili su pod većim utjecajem *Sonnenfelsa*, koji je ustrajavao na vladavini prava i smanjivanju arbitrarnosti u zaštiti države. Nakon revolucionarnih zbivanja 1848. godine *Bach* je postao ministar i okrutno je suzbijao nered. Svako okupljanje više od 5 osoba ili dvije obitelji trebalo je prijaviti redarstvu.³⁵

U Mađarskoj je kraljevska žandarmerija osnovana 1881. godine kao posljedica austrijskih kretanja, a isto je prihvatila Češka te potom i Slovačka. Francuski su oblici kroz osvajanja korišteni na nekim nizozemskim područjima kao kraljevska žandarmerija (*koninklijke marechaussee*) pod ministrom rata ili *rijksveldwacht* kao javna policija pod ministarstvom pravosuđa,³⁶ a zadržali su se i u novije doba.³⁷ Na ruskom su području od 16. stoljeća postojale dobrovoljne skupine koje su obnašale redarstvene i sudske poslove. *Ivan Grozni* koristio

³⁴ *Knöbl, W.* (1998), 209; *Emsley, C.* (1999), 40; *Johansen, A.* (2001); *Evans, R.* (1997), 74.

³⁵ *Liang, H.* (2002), 18; *Mazower, M.* (1997), 4.

³⁶ *Emsley, C.* (1999), 37.

³⁷ *Fijnaut, C.* (2008).

je službu *opričniki* od 1564. godine za prikupljanje obavijesti bitnih za nacionalnu sigurnost, a prvu jedinicu javne sigurnosti osnovao je 1718. godine *Petar Veliki*. Žandarmerija je nastala 1792. godine radi nadzora vojnika uključenih u kažnjive radnje, a 1802. godine bilo je utemeljeno ministarstvo unutarnjih poslova spajanjem gradskih i lokalnih redarstvenih jedinica.³⁸

2.4. Osnovno o razvoju na području Hrvatske

Od 1848. godine u pojedinim su dijelovima sjeverne i istočne Hrvatske utemeljene redarstvene službe, referade ili povjereništva, koje su od 1852. godine bile hijerarhijski vezane uz bečku upravu Vrhovne redarstvene vlasti. Prema proglasu *Ferdinanda I.*, kojim se poticalo ustrojavanje vojnih i redarstvenih jedinica, godine 1848. osnovana je *Narodna straža zagrebačka* kao vojna jedinica zadužena i za neke redarstvene poslove, iako je Gradec kao slobodni grad imao već od 1437. godine stražare, čuvare zidina i vratara.

Potreba za utemeljenjem redarstvenih jedinica na području Varaždina bila je potaknuta od kraja 17. stoljeća učestalim kažnjivim radnjama i napadima na imućnije građane, sukobima unutar vlasti te smanjenjem sigurnosti izvan zidina, čemu je pridonosio velik broj novonastanjenih osoba u bijegu pred osmanlijskim osvajanjima. Isprva je utemeljena dobrovoljna straža sa zadaćama održavanja reda sastavljena od noćobdija, stražara i zapovjednika četvrti, a 1750. godine carica *Marija Terezija* u okviru donošenja novog gradskog Statuta utemeljila je gradsku stražu, kojoj su, po uzoru na strane jedinice, bile dopuštene odore i vatreno oružje, a u narodu su ih zvali *purgerima*. Straža je bila zadužena za održavanje sigurnosti u gradu te za obrambene zadaće prema vojnim potrebama.

Na drugim područjima stariji pravni izvori sadrže odredbe o dužnostima noćnih straža (npr. čl. 15. Vinodolskog zakonika iz 1288. godine, čl. 48. Statuta Korčule iz 1214. godine) ili posebnih službenika navkira (*nauclerius*) u Statutu grada Senja iz 1388. godine.³⁹ U članku 7. Statuta grada Rijeke iz 1530. godine opširno se opisuje gradski redarstvenik i njegove zadaće. Javne službenike zadužene za provedbu kaznenopravnih sadržaja i istraživanje imala je i Dubrovačka Republika prema Statutu iz 1272. godine.

Na dalmatinskim područjima postojale su seoske straže (*ronde villiche*) i poljsko redarstvo, a ranije je mletačka vlast koristila Teritorijalne snage (*forza territoriale*), čiji su se pripadnici zvali panduri, a koje su potom 1846. godine Carskim dekretom postale stražarski korpus. Seoske straže nastavile su aktiv-

³⁸ Wakefield, A., Fleming, J. (2009), 147.

³⁹ Šuperina, M. (2001), 55, 61, 69.

nosti zbog učestalih šteta na poljoprivrednim kulturama, a 1808. godine pod francuskom je vlašću bila utemeljena Uprava težačkog redarstva.⁴⁰

2.5. Neki mediteranski predjeli

Na području Italije, kao i na drugim mediteranskim predjelima, stanovništvo se samostalno organiziralo ili je za održavanje sigurnosti unajmljivalo vojne družbe. Razvoj u tim područjima pokazuje veću ulogu organiziranih privatnih inicijativa, uz manje utjecaje vlasti, što je u nekim sustavima dovelo do posljedica nepovoljnih za javnu sigurnost. Na španjolskom su području družbe bivših vojnika *compagnie d'armi* (*Santa hermandad*) postojale od 1504. godine, a slično i u Grčkoj.

Vlasti su pojačavale inicijativu i počele uklanjati naoružane privatne skupine od 1781. godine, ali bez uspjeha. Vojne družbe nisu imale cilj istraživanje kažnjivih radnja, nego im je primarna svrha bila zaštita imovine, a u slučaju kaznenih djela cilj je bio povrat imovine, što je najčešće ostvarivano dogovorom s počiniteljima, a ne njihovim procesuiranjem u okviru kaznenog postupka.⁴¹ Talijanske dobrovoljačke građanske jedinice, poput vojnih družba, i slične privatne jedinice vojske ili redarstva raspuštene su 1865. godine.⁴²

Negativne pojave koje mogu proizlaziti iz privatnih djelovanja u području sigurnosti pokazuje razvoj družba na Siciliji. S vremenom su neke od vojnih družba, koje su pružale usluge održavanja sigurnosti krupnim feudalcima i trgovcima, postale samostalne, poput dijela sicilijanskih naoružanih konjanika *campieri*, koji su isprva organizirano pratili trgovačke terete i osiguravali skupljanje daća, postupno preuzimali posjede velikaša i započeli samostalno djelovati te formirali *mafiju*, koja je postala kriminalno udruženje.⁴³

U Italiji su do utjecaja francuskih snaga tijekom 1790-ih godina službenici žbiri (*sbirri*) bili zaduženi za održavanje reda. Nakon Napoleonovih osvajanja 1814. godine utemeljeni su karabinjeri (*Carabinieri Reali*), koji su u suštini također predstavljali obrazac francuske žandarmerije. Poslije su uzor potražili i u engleskom sustavu te je 1852. godine piemontski parlament utemeljio *Guardia di Pubblica Sicurezza* za glavne gradove. Taj se primjer proširio na cijelu Italiju.⁴⁴

⁴⁰ Oršolić, T. (2007), 475.

⁴¹ Lupo, S. (2011), 34.

⁴² Ladan, T. (2000), 263; Gambetta, D. (1996), 287.

⁴³ Gambetta, D. (1996), 81; Abadinsky, H. (2009), 136.

⁴⁴ Emsley, C. (1999), 38.

3. NEKE ANGLOSAKSONSKE DRŽAVE

3.1. Engleska

3.1.1. Noćne straže

Do normanskog osvajanja nisu postojali uređeni sustavi sigurnosti, nego se zaštita u seoskim predjelima temeljila na uzajamnoj pomoći (*pledge*) zajednice desetak obitelji (*tithing*) udruženih u skupinu stotine (*hundred*) pod nadzorom pozornika (*constable*) kao predstavnika grofa ili predstavnika krune pod nazivom *shire reeve* (iz kojeg je poslije nastao *sheriff*). Prema takvu uređenju svi su građani bili zaduženi za očuvanje sigurnosti.⁴⁵

Statut Winchestera iz 1285. godine propisao je mogućnost organiziranja građana u održavanju sigurnosti u okviru crkvenih (župnih) djelatnosti. Svatko je morao održavati mir ili uhititi počinitelja, a ako počinitelj nije uhvaćen na mjestu događaja, trebalo je dozivati u pomoć. Svi su građani trebali imati oružje koje mogu koristiti za zaštitu, a pozornik je imao dužnost dovesti uhvaćenog počinitelja pred sud. U Statutu se izričito spominje obveza gradova u utemeljenju sustava noćnih straža (noćobdija), načelo pomaganja stražama, korištenje sustava dozivanja, a uveden je i župni pozornik (*parish constable*) kao nadzornik stražara. Pozornici su bili usko vezani uz vjerske župne aktivnosti i bili su birani iz župnih zajednica. Međutim stanje sigurnosti nije bitno poboljšano, građani se nisu usudili noću izlaziti sami, domovi su bili male utvrde s obzirom na to da su noćobdije i pozornici bili bez znatnijeg učinka na sigurnost.⁴⁶ Brojni su stanovnici izbjegavali službu u stražama i pozorništvo te su radije plaćali novčane kazne, a mogli su biti oslobođeni ako bi sami otkrili nekog počinitelja. U radu pozornika bile su zastupljene razne negativne pojave, poput potkupljivosti i manipulacija, zbog čega neki povjesničari govore o kolapsu sustava.⁴⁷

Noćobdije nisu bili dio neke profesionalne službe te je predložena mogućnost da lokalne jedinice ubiru poreze za potrebe njihova financiranja. Takav je razvoj započeo u Westminsteru kao uređenijem dijelu Londona, u kojem su živjeli najimućniji trgovci i bankari. Preko politički moćnih predstavnika potaknuli su donošenje parlamentarnog uređenja noćnih straža s ciljem profesionalizacije te je 1735. godine na području dvije župe u Londonu omogućeno financiranje župnih pozornika iz lokalnog poreza. Godine 1785. izrađen je nacrt redarstvenog zakonodavstva (*Police Bill*), koji međutim nije bio ni stav-

⁴⁵ Melville, L. (1971), 8.

⁴⁶ Villiers, P. (2009), 33; Siegel, L. (2005), 514; Critchley, T. (1978), 2; Davies, S., Hertig, C. (2007), 224.

⁴⁷ Critchley, T. (1972.), 18.

ljen u proceduru predlaganja, što pokazuje razinu neprihvaćenosti u tadašnjim vlastima.⁴⁸ Zbog dolaska seoskog stanovništva privučenog industrijskom revolucijom porasla je populacija siromašnih stanovnika grada koji su jedva preživljavali te je postojao pritisak imućnijih građana na poboljšavanje sigurnosti.

Razvoj engleskog redarstva prolazio je i kroz pokušaje drugačijeg usmjerenja tijekom povijesti. *Cromwell* je nastojao prekinuti tradicionalne engleske oblike održavanja javne sigurnosti uvođenjem jedinica sličnih vojnoj policiji 1655. godine. Mjesnu nadležnost takvih jedinica u Engleskoj je podijelio na 12 okruga, a načelnici su bili vojni časnici, koje je osobno postavljao. Takav oblik u primjeni je opstao samo dvije godine, uz obilježja represije i samovoljnog djelovanja.⁴⁹ Od 16. stoljeća *Walsingham* je za kraljicu *Elizabetu I.* organizirao službu *King's Messengers*, koja je davala novčanu naknadu doušnicima u svim prometnijim gradovima i lukama s ciljem otkrivanja urota ili pobuna.⁵⁰

3.1.2. Utjecaj industrijalizacije i trgovine

Razvoju redarstvenih vlasti ubrzano je pridonijela industrijska revolucija od 1760-ih godina. Tvorničke su policije uvedene zbog učestalih krađa iz pogona, a djelokrug im je bio u nastambama radnika uz izolirane tvornice, u kojima je bilo potrebno ostvarivati red i nakon radnog vremena. Industrijalizacija je u Škotskoj dovela do velikog porasta imovinskih kaznenih djela zbog tipizacije proizvoda te se 1779. godine za funkciju *inspector of police* započelo plaćati iz gradskih sredstava. Zato se smatra da je redarstvo Glasgowa ujedno najstarija britanska policija. Ključni utjecaj na njezin nastanak, kao i na neke druge škotske gradove, imao je bivši sudac *Colquhoun*. Prema francuskim uzorima predlagao je utemeljenje centralizirane policije, koja bi se bavila prevencijom i istraživanjem kaznenih djela, te je predlagao uvođenje javnog tužitelja kako žrtve ne bi snosile troškove kaznenog progona. Iznio je zamisli o potrebi preventivnog rada u smislu nadzora otprije poznatih počinitelja.⁵¹ Zalagao se za plaćene profesionalne policijske službenike te zapošljavanje po stručnim kriterijima, koji bi uklonili negativne političke utjecaje.⁵²

Nakon uspostave redarstva u škotskim lukama ugledni londonski trgovci i uvoznici iz kolonija *Colquhounu* su 1797. godine povjerali utemeljenje Lučke

⁴⁸ Bayley, D. (1990), 31; Reynolds, E. (1998), 76.

⁴⁹ Critchley, T. (1972), 18.

⁵⁰ Emsley, C. (1999), 32, bilj. 11; McLynn, F. (1989), 18.

⁵¹ *Colquhoun, Peter* (1796). A Treatise on the Police of the Metropolis. London, Dilly [pretisak 2012, Cambridge, Cambridge Library Collection].

⁵² Villiers, P. (2009), 171; Godfrey, B. (2002); Philips, D. (2003), 196; Douglas, A., Yoram, B. (2007); Roth, M., Olson, J. (2001), 71.

policije u Londonu (*Marine Police*), koja bi bila financirana od strane vlasnika dokova i ne bi imala veze s tijelima vlasti. Poticaj za utemeljenje dala su i osiguravajuća društva zbog vrlo velikih šteta na teretu trgovačkih brodova.⁵³ Za tu privatnu jedinicu, koja je formalno utemeljena 1798. godine, ponegdje se navodi da je zapravo prva profesionalna jedinica redarstvenih vlasti u Londonu, iako nije bila institucija tijela vlasti. Službeni joj je naziv bio *Marine Police or Preventive Department*, a imala je četiri nadzornika za brodove, pet za obalu te 50-ak čuvara i ostalog pratećeg osoblja. Službenici su primali stalni iznos plaće i bilo im je zabranjeno uzimati dodatne pristojbe.

Preventivni učinak bio je izniman, nakon prvih osam mjeseci krađa robe s trgovačkih brodova pala je za čak 95 %. Temeljem učinaka već su dvije godine poslije sve velike udruge trgovaca stale iza zakonskog nacrtu preustroja Riječne policije Temze s ciljem proširenja ovlasti na cijelu luku i područje toka rijeke te preuzimanja financiranja od strane lokalne vlasti (*Thames River Police Act*). Gradske su se vlasti tome ustrajno protivile tezama da se narušavaju prava građana i omogućavaju opasne ovlasti.⁵⁴ Industrijalci i trgovci predvodili su privatnu inicijativu i zahtijevali su reforme u javnoj sigurnosti te pravosuđu jer su imali poslovnih teškoća zbog potkupljivih službenika. Takvi su poticaji dovodili do pozitivnih kretanja, što pokazuje i uvođenje reforma najprije na području Londona, a tek desetljećima poslije u udaljenim sredinama.⁵⁵

3.1.3. Kolonijalna iskustva održavanja sigurnosti

S ciljem suzbijanja nasilnih nereda u Irskoj ministar *Robert Peel*⁵⁶ 1813. godine osnovao je Jedinicu za održavanje mira, iz koje je nastalo Kraljevsko irsko pozorišтво (*Royal Irish Constabulary*). Radilo se o poluvojnoj formaciji koja je provodila ophodnje po ruralnim predjelima, a zapošljavala je gotovo isključivo engleske službenike. S vremenom je izgubilo vojnu ulogu i prebacilo se na područje javne sigurnosti. Irci su je doživljavali kao okupatorsku vojsku i bila je često izvrgnuta nasilnim napadima. Rukovoditelji su bili najobrazovaniji časnici s uglednih engleskih privatnih škola.⁵⁷

U ostalim engleskim kolonijama takav model, koji se pokazao učinkovitim prema siromašnom seoskom stanovništvu sklonom nasilju, služio je kao uzor. Takva su iskustva korištena u Australiji i Kanadi te drugim kolonijama,

⁵³ *Barrie, D.* (2008); *Bryett, K., Lewis, C.* (1994), 68; *Moore, M., Kelling, G.* (1983), 52.

⁵⁴ *Roth, M., Olson, J.* (2001), 142; *Reynolds, E.* (1998), 76.

⁵⁵ *Critchley, T.* (1972), 23.

⁵⁶ *Peel* je mlad (21 god.) postao parlamentarnim zastupnikom zaslugama svojeg oca, potom je od 1810. godine bio doministar za rat i kolonije, a od 1812. godine ministar za Irsku.

⁵⁷ *Dempsey, J., Forst, L.* (2007), 9; *Emsley, C.* (1999), 32; *Roth, M., Olson, J.* (2001), 299.

čiji su rukovoditelji u pravilu bili časnici s iskustvom stečenim na policijskim poslovima u Irskoj, tako da je njime ostvaren vrlo širok utjecaj na svjetskoj razini. Kolonijalni pristup policijskim poslovima temelji se na čvrstoj prisili i poluvojnim snagama sigurnosti.⁵⁸ Imao je i teorijsku podlogu, tako da je primjerice *Bentham* razmatrao mogućnosti društvenog nadzora u kolonijama kao laboratorijima za sociološke i političke pokuse.⁵⁹ Korištenje redarstvenih snaga ostvarilo je i kulturološki utjecaj, primjerice *Orwellovi* distopijski opisi društvenog nadzora imaju podlogu u njegovu osobnom iskustvu rada u kolonijama, gdje je služio u britanskim imperijalnim redarstvenim snagama.⁶⁰

3.1.4. Nastanak Metropolitanske policije

Nastanku londonske policije pridonijeli su faktori poput utjecaja industrijalaca i kolonijalnih iskustava, ali uz znatno protivljenje građana, koji su se pribojavali francuske prakse. *Peel* je 1822. godine, nakon povratka iz Irske, postao ministar unutarnjih poslova Engleske (poslije i premijer) te je odmah nastojao utemeljiti redarstvene vlasti, ali su građani pod utjecajem francuskih iskustava izražavali veliko protivljenje zbog straha od političke policije. U tom je smislu radi isticanja suprotnosti bilo predloženo da engleski pozornici budu nenaoružani, čime su nastojali uspostaviti povjerenje javnosti. *Peel* je predložio brojne reforme, poput smanjivanja kazni i promicanja preventivnog rada, ali mu je ipak za odobravanje prijedloga trebalo punih sedam godina, tako da je tek 1829. godine zakonski prijedlog bio pred parlamentom (*Metropolitan Police Act*). Naglaskom na prevenciji nastojali su se razlikovati od francuske policije, koja je u istraživanju koristila prikrivene metode, a njih građani nisu smatrali prihvatljivima. Službenici su provodili ophodnju u dijelovima grada za koje su bili stalno zaduženi kako bi upoznali lokalne stanovnike. Protivljenje nastanku profesionalne policije i dalje je bilo veliko te je došlo i do pokušaja *Peelova* ubojstvo (počinitelj *M'Naghten* zabunom je ubio njegova tajnika misleći da je to *Peel*).⁶¹

U razdoblju prije uspostavljanja Metropolitanske policije pojavljivali su se prosvjedi, u čijem je smirivanju stradalo na desetke žrtava. Primjerice pobuna protiv odluka lorda *Gordona* 1780. godine (nastojao je ukinuti diskriminaciju katolika) trajala je sedam dana, nanesena je vrlo velika šteta i bilo je desetak poginulih. Slične pobune, u kojima je postojala potreba mobiliziranja vojske

⁵⁸ *Anderson, D., Killingray, D.* (1991), 19; *Anderson, D., Killingray, D.* (1992), ix.

⁵⁹ *Brantlinger, P.* (1988), 131.

⁶⁰ *Alok, R.* (1990), 65, 72.

⁶¹ *Kelling, G.* (1999), 5; *Villiers, P., Adlam, R.* (2004), 144; *Dempsey, J., Forst, L.* (2007), 9; *Purpura, P.* (1997), 118.

radi uspostavljanja javnog reda i mira, bile su *Ludditove pobune* 1811. godine (uništavanje strojeva, koji smanjuju potrebe za radnicima), a također je u Manchesteru 1819. godine desetak osoba ubijeno, a oko 400 građana ranjeno. Zbog takva je stanja do 1829. godine bilo 17 parlamentarnih povjerenstava o pitanjima postupanja tijela vlasti tijekom održavanja javnog reda.

Prvo od devet *Peelovih* načela bilo je potreba prevencije kriminala, drugo da je potrebno odobravanje građana za rad policije, a treće da je potrebno osigurati dobrovoljnu suradnju s građanima na prikupljanju podataka. Daljnja su načela bila da je suradnja javnosti obrnuto razmjerna uporabi sile; treba postupati nepristrano; silu je moguće uporabiti samo ako je nužno, koliko je najmanje moguće i ako su druga sredstva neuspješna; potrebno je održavati odnos prema kojem je policija dio javnosti i javnost dio policije; održavati dobre odnose s pravosuđem; test efikasnosti je odsutnost kriminala, a ne vidljivost istraživanja. U odnosu na razvoj kriminalističkih jedinica, u Engleskoj je Metropolitanska policija imala poseban odjel (ispočetka *Special Irish Branch*), koji se infiltrirao u židovske zajednice, među socijaliste i slične političke skupine.⁶²

Metropolitanska policija ni nakon utemeljenja nije dobila mjesnu nadležnost nad središtem Londona, koje je imalo svoju policiju (*London City Force*). U njemu su prebivali najimućniji bankari i trgovci, koji su sami birali predstavnika, a on je bio izravno podređen kralju. Ministarstvo za unutarnje poslove (*Home Office*) postojalo je od 1782. godine, ali u njemu nije bilo policijskih službenika, nego je samo služilo za korespondenciju s lokalnim magistratima kao sudbenim tijelima, odnosno za obavještajne poslove. Godine 1856. donesen je *County and Borough Police Act*, kojim je propisana obveza utemeljenja redarstvenih snaga u svakom većem gradu.⁶³

Iako je već *De Veil* na magistratskom sudu u Londonu organizirao posebnu skupinu istražitelja, poznatiji je bio njegov nasljednik *Fielding*, koji je oko 1750. godine proširio djelovanje zbog nedostatka privatne inicijative u pronalaženju počinitelja. *Fielding* je unajmio nekoliko bivših noćnih stražara, koji su po nazivu ulice u kojoj je bilo sjedište suda nazvani *Tragači iz Ulice Bow* (*Bow Street Runners*) i smatra ih se prvim engleskim kriminalističkim istražiteljima. Tragači su od 1756. godine imali sjedište preko puta zgrade suda u javnoj kući „Smeđi medo“, kamo su dovodili uhićenike, pretraživali ih i zadržavali, a u tom su lokalnu ujedno držali i sef, u koji bi pohranjivali pronađene dokaze. U Londonu je 1792. godine osim njih postojalo još sedam sličnih

⁶² Dempsey, J., Forst, L. (2007), 9; Davies, S., Hertig, C. (2007), 225; Emsley, C. (1986); Mazower, M. (1997), 20.

⁶³ Roth, M., Olson, J. (2001), 65; Fielding, N. (2005), 26; Mazower, M. (1997), 6; Douglas, A., Yoram, B. (2007).

javnih ureda radi istraživanja uličnih razbojništva, čiji je broj znatno porastao nakon povratka vojnika iz ratova.⁶⁴

3.1.5. Neke negativne pojave u radu policije

Počeci *Peelove* policije bili su nesigurni zbog neodgovarajućih službenika te stalne pojave potkupljivosti i nezakonitosti u radu. Kod formiranja policije ciljevi su bili ostvarenje bolje suradnje između vlasti i građana, odnosno uspostavljanje reda i mira bez korištenja oružanih sredstava kako bi se istaknula razlika u odnosu na vojsku. Odmak od vojnih utjecaja proveden je kako bi se s građanima surađivalo, a ne samo kako bi im se naređivalo, pa su se u ophođenju nastojali izbjeći militarizirani oblici.⁶⁵

Od negativnih pojava u tom je razdoblju opisana potkupljivost istražitelja i usmjerenost na stjecanje imetka te povezivanje sudaca i istražitelja radi manipulacija. Suci su svoje funkcije promatrali kao zanat i nastojali zadržavati položaje za svoju rodbinu te su neke obitelji desetljećima bile na sudačkim mjestima. Radi pribavljanja koristi visoko su naplaćivali sudske troškove, što im je bio poticaj za što više presuda, i to je s vremenom dovodilo do zlouporaba. Pojedini istražitelji s istim su ciljem namještali kaznena djela nedužnim osobama i podmetali dokaze.⁶⁶

Ustrojavanje policijskih jedinica bilo je brže u dijelovima grada u kojima su bili češći radnički nemiri. Već 1833. godine pred parlamentom se raspravljalo o postupanju policije tijekom suzbijanja radničkih nemira, u kojima je plan bio uhititi samo vođe, ali je stanje izmaklo kontroli i nakon što je načelnik *Rowan* odredio napad palicama, došlo je do sukoba u kojem su tri policajca izbodena. *Mayne* je nakon otkaza *Rowana* 1849. godine bio gotovo dva desetljeća na čelu metropolitanske policije. U radničkim neredima 1866. godine bio je izvrnut prigovorima zbog policijske brutalnosti, zbog čega mu je karijera bila na zalasku.⁶⁷ O odnosu građana prema tadašnjim pozornicima govori i da su, osim naziva *bobby*, pozornici u narodu imali i razne druge nazive, poput *crusher* (udarač) ili *peelers* (gulikože).

U Hendonu pokraj Londona utemeljena je obrazovna ustanova za policijske službenike (*New Police College*), u koju su se od 1848. godine upisivali polaznici iz boljih škola iz građanstva kako bi se omogućilo stvaranje rukovodećeg kadra koji nema prethodnu vojnu karijeru. Za razliku od rukovoditelja, u

⁶⁴ *Beattie, J.* (2007b), 64; *Sklansky, D.* (1999), 1200; *Beattie, J.* (2012), 104; *Beattie, J.* (2007).

⁶⁵ *Bryett, K., Lewis, C.* (1994), 68; *Gaines, L., Miller, R.* (2010), 149; *Villiers, P.* (2009), 38.

⁶⁶ *Critchley, T.* (1972), 19.

⁶⁷ *Philips, D., Storch, D.* (1999); *Roth, M., Olson, J.* (2001), 218.

ophodnjama su se službenici susretali s drugačijim izazovima. Kao što je bio grub ulični život, jednako je grubo bilo i postupanje redarstvenika. Iako je u službenom priručniku bilo propisano da se prisila koristi samo kada je nužna, u praksi su službenici nastojali napasti prvi. U radničkim dijelovima grada bili su pripremani za ulične tučnjave i napade iz kuća. Policijsko se nasilje prikrivalo, a korištenje prisilnih sredstava prema nižem radničkom sloju razlikovalo se od načina postupanja prema višim dijelovima društva, u odnosu na koje su bili poput sluga.⁶⁸

3.2. Sjedinjene Američke Države

3.2.1. Robovske ophodnje i noćne straže

U južnjačkim su državama robovske ophodnje (*slave patrol*) bile vrlo brojne i smatra ih se izvornim oblikom nastanka redarstvenih snaga bez europskih uzora, kakve su slijedile sjeverne države. U Marylandu i Virginiji robovske su ophodnje utemeljene od 1660. godine, kada su doneseni prvi statuti o robovima kao imovini. Postupno se razvijala sustavnost djelovanja te su, nakon službovanja samo u određeno doba dana, ophodnje postale cjelodnevne u nekim okruzima Kentuckyja. Promjena njihovih poslova započela je u urbaniziranim predjelima, poput velikih željezničkih čvorišta, u kojima su bile stacionirane vojne snage, gdje je bio učestaliji kriminal bjelačkog stanovništva i počinitelji su najčešće bili vojnici. Djelokrug ophodnja s vremenom se proširio i na druge ovlasti, poput sanitarnih uvjeta, nadzora nad porocima i kockanjem. Tako su postupno iz patrola robova nastajale formalne redarstvene jedinice, primjerice 1751. godine skupština Pennsylvanije formalno je utemeljila jedinicu policije.⁶⁹

U drugim je područjima organiziranje pod utjecajem doseljenika bilo vrlo slično europskim iskustvima. Ispočetka su bile formirane noćne straže i pozornici kao dobrovoljni oblici održavanja sigurnosti, a jedine formalne oblike uspostavljali su guverneri pojedinih kolonija, koji su u ruralnim predjelima postavljali *sheriffe* (u gradovima *marshalle*) s funkcijama nadzora zatvora ili uhićenika. Šerifi su dobivali velike prihode od prikupljanja poreza i tome su davali prednost pred istraživanjem kriminala. Njihova obveza nije bilo samostalno istraživanje, nego su postupali nakon prijave ili uhićenja od strane građana. U počecima se ni šerifi nisu pridržavali zakona. U Pennsylvaniji je 1730. godine donesen poseban propis koji im je zabranjivao da iznuđuju novac od uhićenika ili da im prodaju žestoka alkoholna pića dok su smješteni u pritvor.⁷⁰

⁶⁸ Emsley, C. (2005), 136; Fielding, N. (2005), 38; Moore, M., Kelling, G. (1983), 54.

⁶⁹ Dempsey, J., Forst, L. (2007), 12; Champion, D. (2001), 7.

⁷⁰ Monkkonen, E. (2002), 174.

New York (tadašnji New Amsterdam) imao je dobrovoljnu građansku stražu (*burgher watch*) od 1634. godine, a njezini su pripadnici bili plaćeni od 1712. godine. Boston je imao noćnu stražu od 1631. godine, a Philadelphia od 1737. godine. Prve straže koje su bile ustrojene za dnevni i za noćni rad pozornika bile su utemeljene u Philadelphiji 1833. godine. Učinkovitost noćnih straža bila je dvojbena, uglavnom su spavali na službi, a zbog bučne su opreme počinitelji izdaleka znali da dolaze. Kod opasnih situacija izbjegavali su postupati.⁷¹

3.2.2. Nastanak redarstvenih jedinica

Zbog porasta kriminala, stalnih nemira i velike imigracije pojavila se potreba utemeljenja snažnijih redarstvenih snaga. Prva policijska jedinica s plaćenim službenicima utemeljena je u Bostonu 1801. godine i do 1838. godine u njoj je bilo osam zaposlenih službenika. New York je, po uzoru na engleske primjere, osnovao formalnu policijsku jedinicu 1844. godine uvodeći hijerarhiju za dnevne i noće stražare.⁷² Funkcija načelnika u Bostonu uvedena je 1853. godine, a 1854. započela je izgradnja policijskih postaja. U američkom sustavu redarstvenici ispočetka nisu nosili odore, nego samo značku na običnom odijelu, za razliku od europskih uzora. S obzirom na to da je značka bila izrađena od blistavog bakra, u narodu su ih prozvali bakreni (*copper*), iz čega je ostao kolokvijalni nadimak *cop*.

Američka je policija u ranom razvoju bila uključena u niz društvenih funkcija, kao što su poslovi s imigrantima, javne kuhinje, boravište nezaposlenih, javna higijena i nadzor čistoće javnih ulica (npr. u New Yorku su 1881. godine to prestali biti policijski poslovi). Neki su smatrali policijske službenike socijalnim radnicima. Istraživanja kaznenih djela bila su u rudimentarnim oblicima. Policija je imala potporu građana zbog uključenosti u zajednicu i građani su vjerovali da prevenira zločine. Međutim zbog uske povezanosti s građanima policija je imala posredan utjecaj na lokalne izbore te se pojavila korupcija zbog bliskosti s političkim čelnicima, diskriminacija manjina i nestručnost zbog političkih imenovanja.⁷³

Policijski službenici morali su s ciljem promidžbe svojih političkih pokrovitelja održavati dobre odnose s većinom građana. Zbog toga je njihovo djelovanje obuhvaćalo poslove znatno šire od javne sigurnosti te su često pružali raznovrsne usluge kako bi ostavili dobar dojam i neizravno pridobivali glasače za određenu političku opciju. Zbog toga se razdoblje razvoja redarstvenih vla-

⁷¹ Bryan, V. (1999), 6; Monkkonen, E. (2002), 174.

⁷² Dempsey, J., Forst, L. (2007), 12, 14; Gaines, L., Miller, R. (2010), 150.

⁷³ Siegel, L. (2005), 515; Walker, S. (1977), 80; Kelling, G., Moore, M. (1998), 4.

sti od 1840. do 1930. godine u američkom sustavu naziva političkom erom. Ponekad je obavljanje takvih sporednih usluga bilo ispred poslova javne sigurnosti, a odnosi s lokalnom zajednicom bili su vrlo bliski, što je međutim sporadično dovodilo i do poboljšane suradnje u nekim pitanjima prikupljanja obavijesti o počiniteljima. Prosječna plaća američkog pozornika bila je dvostruko veća od plaće u radničkim zanimanjima, ali je ovisila o političkim promjenama. Postojao je veliki politički utjecaj na zapošljavanje i napredovanje, a s dolaskom suprotne političke opcije bilo je uobičajeno da cijeli dotadašnji sastav policije bude otpušten.⁷⁴

3.2.3. Negativne pojave u radu redarstvenih vlasti

Potkupljivost službenika bila je vrlo raširena zbog povezanosti s kockanjem i prostitucijom te se nastavila i početkom 20. stoljeća, tijekom prohibicije. Korupcija je bila vrlo učestala među najvišim načelnicima, koji su stekli veliki imetak zbog povezanosti s počiniteljima, a kao ogledni primjeri navode se načelnik policije u New Yorku *Devery*, koji je stupio na to mjesto 1898. godine, a štitio je kockare, potom načelnik *Creeden*, koji je štitio prostitutke, a slično i naredni načelnik *Williams*. Bili su poznati novčani iznosi za dopuštanje održavanja javne kuće (po broju prostitutki), a od lopova su uzimali udio nezakonito pribavljene koristi. Za napredovanje u policiji također se plaćalo.⁷⁵ Zbog političkih pokrovitelja dolazilo je do velikih sukoba, primjerice u New Yorku su 1857. godine suprotne političke opcije bile izabrane na razini grada i savezne države te je tijekom otvorenog nasilnog sukoba više stotina pripadnika državne policije (tadašnja *Metropolitan Police*) s gradskom policijom (tada *Municipal Police*) morala intervenirati vojska kako bi održala javni red.

Američka policija u sjevernim državama nije nosila vatreno oružje, nego prema engleskoj tradiciji palice ili štapove. U desetljeću nakon 1880. godine samo je u New Yorku bilo 5.000 štrajkova, u Chicagu oko 2.000, te je policija uglavnom postala u narodu poznata kao sredstvo suzbijanja nemira i štrajkova. Lokalni počinitelji često su ih izazivali na tučnjave ili su ih napadale cijele bande. U takvim okolnostima obostranog nepoštovanja neki vide korijene američke sklonosti policijskom nasilju, jer je službenik morao održavati autoritet silom i biti brutalan. Neki su se službenici sami naoružavali s obzirom na to da su često dolazili u sukobe, a kao posljedica uporabe privatnog oružja pozornika u New Yorku 1858. godine uvedeno je službeno naoružanje.⁷⁶

⁷⁴ *Gaines, L., Miller, R. (2010), 151; Uchida, C. (1993).*

⁷⁵ *Champion, D. (2001), 12; Uchida, C. (1993).*

⁷⁶ *Dempsey, J., Forst, L. (2007), 16.*

3.2.4. Razvijanje profesionalizma u policiji

Godine 1883. donesen je propis⁷⁷ kojim se nastojalo uvesti reda u način zapošljavanja i napredovanja policijskih službenika. Radi suzbijanja utjecaja politike službenici su se trebali birati po stručnosti, a ne prema političkim poznanstvima. Najvažniji utjecaj na američki sustav ostvario je *Vollmer*, koji je nakon služenja u vojsci i herojskih podviga postao *marshall* u Berkeleyu 1905. godine. Uvodio je brojne novosti u ophodne djelatnost i kao inovaciju predložio prethodnu obuku za nove službenike. Koristio je temeljitu provjeru pristupnika, uveo testove i obvezu motivacijskog razgovora. Nastojao je zane-mariti političke interese lokalnih vlasti provodeći program profesionalizacije. Započeo je s visokim policijskim obrazovanjem, a bio je inovator i u području uvođenja tehničkih sredstava. Utemeljio je specijalizaciju službenika zaduženih za pojedine vrste poslova.⁷⁸ Njegovo nastojanje bilo je i djelovati prema osobama koje bi mogle postajati počinitelji tako da je poznat i po formalnoj jedinici s takvim preventivnim ciljem. Začetnik je tzv. profesionalne ere američke policije, koja je slijedila nakon političkog razdoblja.

Njegov učenik *Wilson* autor je najutjecajnijeg priručnika za razvoj američke policije.⁷⁹ Znanstveno je analizirao brojna područja, npr. učinak ophodnih vozila na prevenciju kriminala, kao mjerilo je uveo mjerenje brzine izlaska na dojavu, uveo je formule za izračunavanje potrebnog broja službenika kroz odnos broja kažnjivih radnja i broja dojava građana, koja se u nekim dijelovima Sjedinjenih Država i danas koristi. Kritičari tog razdoblja smatraju da je radi izbjegavanja bližih odnosa s građanima došlo do profesionaliziranog rada na distanciji i pritom su se pojavile negativne posljedice u pitanjima nepovjerenja građana ili nedostatka komunikacije.⁸⁰ Veći dio takva profesionalnog pristupa napušten je 1970-ih u sklopu promjene strategije stavljanjem ponovnog naglaska na suradnju s građanima.

4. JAPAN

Iako se u Japanu bilježi da je već 839. godine car *Saga* utemeljio carsko redarstvo (*kebiishi*), organizirane skupine građana *burakukai* bile su zadužene za održavanje sigurnosti u susjedstvu, primjerice za starije i nemoćne, odnosno za dobrobit djece, a bili su aktivni i u otkrivanju kriminala.⁸¹ Sustav su-

⁷⁷ Pendleton Service Act (1883).

⁷⁸ *Lewis, C.* (1999); *Gaines, L., Miller, R.* (2010), 155.

⁷⁹ *Wilson, O.* (1963).

⁸⁰ *Dempsey, J., Forst, L.* (2007), 20; *Gaines, L., Miller, R.* (2010), 151.

⁸¹ *Frederic, L.* (2002), 119, 502, 452.

sjedskog organiziranja u vrijeme dinastije *Edo* u 17. stoljeću bio je poznat pod nazivom *jishimban*, kao skupina građana kojoj je cilj suzbijati požare i brinuti se za javnu sigurnost. U srednjem vijeku sustav unutarnje sigurnosti bio je pod ovlastima ratničkog sloja *samurai*, a na lokalnoj razini kao organizirana skupina kućanstava *gonin gumi*.

Nakon prestanka politike izolacionizma japanski su čelnici preuzeli dijelove europskih modela koji su bili prikladni centraliziranoj organizaciji države. Godine 1868. započele su pripreme za formalno ustrojavanje redarstvenih snaga te je utemeljitelj japanskog redarstva samuraj *Kawai Toshiyoshi* 1872. godine bio u posjetu francuskim i njemačkim kolegama, izbjegavajući pritom engleski model, a smatrao je da je u konačnici ostvario čvršći ustroj od europskih uzora. Tokijsko redarstvo formalno je utemeljeno 1874. godine, a redarstvene vlasti shvaćao je ne samo kao tijelo vlasti zaduženo za javnu sigurnost nego i u okviru poticanja obrazovanja te ćudorednih odgovornosti građana. Državu je usporedio s obitelji, građani bi prema tome bili djeca, a policija bi bila njihova odgajateljica. Funkcija redarstva bila je u odgajanju i brizi za obrazovanje, kao oblik paternalističkog pristupa tijela vlasti, koji bi autoritetom mogao kažnjavati kada je to potrebno za dobrobit građana. Primjeri djelokruga redarstva jesu u propisivanju odjeće na kupalištima, propisivanju izgleda odora za konobarice, nadzoru prostora za zabavu i plesanje itd.⁸² Po ulicama gradova postavljali su redarstvene kućice *koban*, u kojima je bio jedan pozornik radi ostvarivanja bližih veza sa zajednicom.

5. OSVRT NA RAZVOJ REDARSTVENIH VLASTI

5.1. Čimbenici nastanka redarstvenih vlasti u europskim sustavima

Uspoređujući okolnosti razvoja redarstvenih vlasti na raznim europskim područjima, početni razvoj osnovnih oblika profesionalnih jedinica primjećuje se oko 17. stoljeća i potom se kroz preuzimanje odvija intenzivniji razvoj tek od prve polovice 19. stoljeća. Nastanak i razvoj profesionalnih redarstvenih vlasti u europskim državama bio je neujednačen i ovisio je o individualnim okolnostima pojedinog područja i subjektima unutar sustava. Međudjelovanje okolnosti predmet je brojnih znanstvenih teorija, koje su utvrdile čimbenike poput transformacije oblika vlasti (nestanak feudalnih odnosa i slabljenje plemstva, jačanje ustanova središnje vlasti), napretka industrijalizacije i trgovine, porasta populacije u gradovima, migracije stanovništva, porasta kažnjivih djela, organiziranja nasilnog protivljenja vlastima, pojavljivanja tzv. opasnih

⁸² Tipton, E. (2001), 136.

staleža, raslojavanja društva, porasta kriminala nakon prestanka ratova, erozije društvenih temelja autoriteta u zajednici i pojave novih izazova u području javnog reda i mira.⁸³ Kao okolnost koja je pridonijela potrebama nadzora neki ističu urbanizaciju jer se većina prethodno spomenutih zadaća u seoskim sredinama mogla provoditi jednostavnije.⁸⁴

Ekonomskim i političkim napretkom društva se razvijaju u veće državne zajednice, koje *Luhmann* smatra ključnim za unifikaciju i pacifikaciju većih dijelova europskog teritorija kao preduvjet za razvoj institucija.⁸⁵ Svaka od teorija o čimbenicima ili subjektima koji su imali ključnu važnost u pokretanju procesa formiranja redarstva opisuje dio okolnosti, dok razvoj pokazuje mješovito djelovanje raznih faktora u pojedinim gradovima, odnosno kasnije državama.⁸⁶

Tijekom nastanka policije u pojedinim sustavima doprinos su ostvarili raznovrsni subjekti, kao što su industrijalci, državna ili lokalna tijela i građani, ovisno o jačini utjecaja i povijesnom razdoblju. Predlošci za nastanak pojedinih modela redarstvenih jedinica u prijelaznom razdoblju mogu se pronaći u raznovrsnim uzorima, poput kolonijalnih iskustava, vojnih jedinica, ranijih noćnih straža, gradskih ophodnja ili antičkih modela. U brojnim sustavima novonastala tijela nisu nailazila na prihvaćenost stanovništva jer su smatrana dodatnim oblikom represije ili produžetkom političkih funkcija, a znatniji napredak u sigurnosti nije postignut.

Kod klasifikacije odnosa policije prema građanima nisu utemeljene teorijske podjele povijesnih modela na engleski razvojni oblik policije nastale od građana prema vlastima, i sve ostale oblike, koji su nastali od vlasti prema građanima.⁸⁷ Podaci pokazuju da su dobrovoljne građanske straže postojale u gotovo svim europskim predjelima i da je engleska policija nastala mješavinom privatnih modela uvedenih od krupnih industrijalaca i kolonijalnih modela, a do njezina uvođenja proteklo je dugačko razdoblje zbog iznimno velikog negodovanja stanovništva. Odnos policije prema građanima u povijesnom je razvoju ovisio o načinu djelovanja vlasti jer je u nekim područjima policija bila nametnuta kao jedan od načina održavanja strane vlasti na zaposjednutim teritorijima, a u nekima je proizlazila iz lokalnih potreba te je pružala široke usluge građanima kao jedini predstavnik vlasti zadužen za različita područja upravnih poslova.

⁸³ *Bayley, D.* (1975).

⁸⁴ *Walker, S.* (1996).

⁸⁵ *Luhmann, N.* (1985), 126.

⁸⁶ *Godfrey, B.* (2002).

⁸⁷ *Lewis, C.* (1999), 14.

5.2. Uloga u društvu

Policiju se u društvu percipira kao tijelo vlasti koje je najvidljiviji i najkonkretniji izraz mogućnosti korištenja prisile. *Weber* je definirao državu kao ljudsku zajednicu koja uspješno održava monopol legitimne uporabe sile na svojem području,⁸⁸ a sličnu definiciju prihvaća i *Fukuyama*.⁸⁹ U povijesnom razvoju preuzimanja funkcija sigurnosti na državna tijela radi se o podržavljenju jednog bitnog dijela javne sigurnosti, radi čega je formirana i policija.⁹⁰

Formiranjem policije postavljeno je polazište za promjenu uloge građana i djelokruga drugih tijela vlasti, koja su ranije sudjelovala u pojedinim poslovima javne sigurnosti, poput korištenja vojske u održavanju javnog reda ili obavještajnih tijela. U predmodernističkom razvoju nije postojala distinkcija između vanjske i unutarnje sigurnosti, nego su se vlasti brinule za opstanak uglavnom koristeći vojne jedinice, dok je sigurnost građana bila uvelike prepuštena njihovoj osobnoj inicijativi.⁹¹ Militariziranost prvih jedinica redarstvenih vlasti bila je očigledna. S razvojem država i s nestankom carstava dolazi do razdvajanja subjekata na one koji provode vojne, policijske ili obavještajne poslove. Tijekom povijesnog razvoja započelo je razdvajanje od forme nacionalne sigurnosti na pojam javne sigurnosti u lokalnim zajednicama, koji obuhvaćaju općenite poslove redarstva.⁹²

Razdvajanje je isprva postojalo na formalnoj razini, ali u praksi nije bilo provedeno te su i prve profesionalne jedinice redarstva također bile usmjerene na održavanje određenog političkog poretka, a nisu stavljale ključni naglasak na pitanja općenite sigurnosti građana ni na istraživanja kaznenih djela. Osim toga prve jedinice policije imale su u svojem djelokrugu raznovrsne poslove koji se ne tiču samo sigurnosti nego i zdravstvenih, trgovinskih, školskih, inspeksijskih ili komunalnih poslova. Primijene li se *Weberovi* modeli na povijesni razvoj policije, nakon nastanka se pojavljuje težnja za birokratizacijom policijskih poslova s nastojanjem rutiniziranja i sistematiziranja kao posljedicom formalne racionalnosti.⁹³ *Garland* u povijesnom razvoju policije ističe faze diferencijacije, birokratizacije i profesionalizacije.⁹⁴ Provođenje upravnih poslova i komunalnih zadaća s policije se postupno prebacivalo na lokalna tijela vlasti ili inspekcije (npr. komunalno redarstvo), što je, uostalom, u to doba

⁸⁸ *Weber, M.* (1946).

⁸⁹ *Fukuyama, F.* (1995).

⁹⁰ *Garland, D., Sparks, R.* (2000), 51.

⁹¹ *Zwierlein, C., Graf, R.* (2010).

⁹² *Buzan, B., Weaver, O., Wilde, J.* (1998), 51; *Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R.* (2007), 844; *Neild, R.* (1999), 1.

⁹³ *Weber, M.* (1968), 990.

⁹⁴ *Garland, D.* (2001), 28.

bio obrazac nastanka i u drugim područjima, poput razdvajanja sudbene od upravne vlasti.

Foucault promatra nadzor nad građanima kao bitnu osobitost modernih društava, koja pokušavaju izdvojiti počinitelje za primjenu korektivnih mjera.⁹⁵ *Durkheim* opisuje da se društveni nadzor koristi kada nastane razdor između skupina i pojave se nejednakosti.⁹⁶ Nadzor u okviru javne sigurnosti kao razvojni stupanj slijedi nakon vojnog razvoja ranih država, koji je pretpostavka nastanka zapadnih demokracija. Intelektualni je racionalizam usmjerio europske civilizacije prema prihvatljivoj razini nadzora građana, što je potrebno za regulaciju osnovnih tijekova u društvu.

5.3. Uloga u kriminalističkom istraživanju

Do razdoblja znatnijih promjena većina je delikata bila podložna privatnom odgovoru, najčešće je moralo biti provedeno privatno uhićenje, a oštećenik je snosio troškove pokretanja kaznenog postupka, u što je trebalo dodati i njegove osobne troškove u fazi otkrivanja ili potjere za počiniteljem. Povijesni izvori opisuju brojne slučajeve u kojima oštećenici nisu imali dovoljno sredstava ni slobodnog vremena da bi krenuli u potjeru za počiniteljem, koji im je bio poznat. Radi unapređivanja takva stanja vlasti su započele propisivati novčane nagrade za hvatanje počinitelja ili bjegunaca, što je manje utjecalo na uključivanje opće populacije u istraživanje, a više na nastanak privatnih istražitelja ili tragača, koji su bili posvećeni isključivo preuzimanju nagrada (najpoznatiji su bili *Wilde* u Engleskoj i *Vidocq* u Francuskoj). Iako su neki time stekli vrlo veliki imetak, među stanovništvom nisu bili omiljeni jer su i sami najčešće bili počinitelji koji su zbog povezanosti s kriminalnim krugovima od njih dobivali korisne informacije. S vremenom je otkriveno da su neki od njih podmetali dokaze nedužnim osobama, prijavljivali konkurentske skupine počinitelja, ili da su čak imali vlastite skupine počinitelja koje su ciljano činile kaznena djela, koja bi potom slavodobitno otkrivali.

Budući da je vlast imala znatne troškove, a teško je bilo zanemariti i etički problem korištenja počinitelja u provođenje pravosuđa, zamisao o nastanku zasebnih tijela vlasti bila je prirodni pravac razvoja. Težina kazne u većini se sustava smatrala osnovnim načinom suzbijanja kažnjivih radnja, a održavanje autoriteta pritom se provodilo na dramatične načine, poput javnog izvršenja. S nastankom redarstva omogućeno je djelotvornije provođenje istraživanja, što nije utjecalo samo na kazneni postupak nego i na kazneno zakonodavstvo kod

⁹⁵ *Foucault, M.* (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York, Vintage Books, 195-228, prema: *Freeman, M. i dr.* (1998), 5.

⁹⁶ *Jones, S.* (2001), 193.

oblikovanja svrhe sankcija, koja se započela povezivati i s izvjesnošću kažnjavanja, a ne samo sa strogošću kazna.⁹⁷ Pritom nije ključno promatrati razdoblje nastanka jedinica kriminalističke policije sredinom i krajem 19. stoljeća jer su u većini sustava takve jedinice postupale samo u složenijim oblicima kaznenih djela, dok je policija u odori imala ovlasti istraživanja svakodnevnog kriminala.

Utemeljenje redarstva i preuzimanje uloge u istraživanju kaznenih djela ne znači da je policija postala samodostatna za sve potrebe istraživanja. Za pojedine aktivnosti, poput prijavljivanja kaznenih djela i davanja obavijesti, građani su ključni subjekti jer njihovu suradnju institucije ne mogu nadomjestiti drugim izvorima spoznaje. Neke od teorija kritiziraju okolnost odvajanja poslova sigurnosti od građana i davanja u djelokrug zasebnom tijelu vlasti jer time sigurnost više nije opći zadatak svih građana, nego je policija izdvojena iz društva i usmjerena na zaštitu vladajućih slojeva, a nezakonitosti su usmjerene prema ostatku društva.⁹⁸ Takve teorije međutim odgovaraju samo izoliranim fazama povijesnog razvoja nekih totalitarnih država. U demokratskim sustavima takva teorija nema utemeljenje jer znatan dio odgovornosti za sigurnost i dalje ostaje privatnim subjektima, a policija je zadužena za postupanje koje država ne može prepuštati nahođenju oštećenika, tako da je pritom potrebno ostvariti koegzistenciju. Intervencionistička država nastojala je preuzeti obavljanje poslova u vezi sa sigurnošću, što je bilo usmjereno na umanjivanje uloge privatne inicijative u hvatanju počinitelja te na suzbijanje osvete, samovolje ili linča kod kažnjavanja, odnosno na proširenje postupanja po službenoj dužnosti u okviru kaznenog postupka.⁹⁹ Nastankom redarstvenih vlasti nije umanjena uloga građana u smislu njihova korištenja kao izvora podataka, nego je umanjena samo njihova uloga u funkcijama istraživanja ili kažnjavanja u kojima je povijesni razvoj pokazivao otklone neprihvatljive za društvo kada bi te funkcije bile prepuštene samovolji.

Za podrobniji uvid ili analizu provođenja kriminalističkog istraživanja tijekom povijesti postoje velike teškoće zbog nedostatka usklađenog statističkog praćenja ili uspoređivanja povijesnih podataka.¹⁰⁰ Brojna kaznena djela teško su se otkrivala i bile su ograničene mogućnosti istraživanja.¹⁰¹ Podaci iz pojedinih dijelova Europe pokazivali su da su najvažniji udio u otkrivanju i rješavanju ipak imali građani. Za imovinski kriminal, prema usporedbi gradova iz Engleske i Francuske u razdoblju nakon 1882. godine, u oko 71 % otkrivenih francuskih slučajeva i u 78 % engleskih slučajeva počinitelja je

⁹⁷ Garland, D. (2010), 76, 130.

⁹⁸ Robinson, C. (1994).

⁹⁹ Bryett, K., Lewis, C. (1994), 68.

¹⁰⁰ Archer, J. (2008).

¹⁰¹ Emsley, C., Watson, K. (2004).

otkrio i prijavio oštećenik. Većina je počinitelja otpočetak bila poznata oštećeniku, a istražne radnje poput pretrage ili ispitivanja osumnjičenika imale su malen udio.¹⁰² Podaci za pojedine engleske gradove pokazuju da je u razdoblju od 1844. godine od ukupno uhićenih osoba svega 5 % poslije bilo osuđeno u kaznenom postupku.¹⁰³ Prema podacima većih njemačkih gradova za 1881. godinu, redarstvene su vlasti razjašnjavale oko 70 % prijavljenih kaznenih djela i stopa je osuđivanja bila oko 30-40 %. Zbog neujednačenog vođenja statističkih podataka postoje velike teškoće u vjerodostojnosti jer su primjerice podaci za 1889. godinu pokazali pad razjašnenosti veći od deset puta na samo oko 6 % prijavljenih kaznenih djela.¹⁰⁴

6. ZAKLJUČAK

U europskim su državama redarstvene vlasti od utemeljenja, koje je intenzivnije započinjalo u 17. stoljeću, te širenja pojedinih modela osvajanjima ili prihvaćanjem uzora bile zadužene za širok raspon poslova ovisno o ciljevima pojedinih vlasti. Tijekom 19. stoljeća ti su poslovi razdvajani i stvarano je polazište za usmjeravanje na javnu sigurnost i povećanje kapaciteta istraživanja kaznenih djela, što je omogućilo veće mogućnosti postupanja u usporedbi s drugim tijelima. U tom smislu uloga policije u provođenju kriminalističkog istraživanja u okviru prethodnog postupka ima povijesne korijene i povezana je s drugim poslovima koje obavlja redarstvo i zbog toga je teško očekivati velike promjene kojima bi se ta uloga prepuštala drugim tijelima, poput državnog odvjetništva, kao što je namjeravano kroz ZKP/08.

Uloga redarstvenih vlasti u društvu i njihov odnos prema građanima područje je koje povlači brojna pitanja u predviđanju budućeg razvoja. *Bayley* smatra da je u novije doba, zbog porasta kriminala, došlo do erozije monopola policije na javnu sigurnost jer se sve više uključuju zaštitarske službe i građani, koji samostalno pokušavaju djelovati u području sigurnosti.¹⁰⁵ Takav bi razvoj, ako se promatraju povijesne pouke, imao sličnosti s nekim ranijim razdobljima samoorganiziranja stanovništva. Privatna sigurnost u nekim državama počinje preuzimati veliku ulogu zbog potenciranja krize sigurnosti, i to bi, prema nekim teoretičarima, moglo dovoditi do neuređene države.¹⁰⁶ Međutim takva gledišta preuveličavaju nestanak državnih intervencija u ovom području jer je porast kriminala obilježje samo nekih društava, a vlast je subjekt koji zakonski

¹⁰² *Mellaerts, W.* (2000), 22 i tablica na 33.

¹⁰³ *Williams, C.* (2000).

¹⁰⁴ *Roth, A.* (1997), 262.

¹⁰⁵ *Bayley, D.* (1996), 11.

¹⁰⁶ *McLaughlin, E.* (2007), 92.

uređuje to područje i propisuje ovlasti privatnim subjektima. Zbog velikog opsega poslova policija se usmjerava samo na najvažnije pojave koje utječu na sigurnost i ne preuzima mogućnosti koje stoje na raspolaganju građanima.

U nekim kretanjima u kriminalistici se ponavljaju povijesne dvojbe o ulozi građana u istraživanju kaznenih djela i samodostatnosti policije, npr. stavovi da većinu kaznenih djela policija može samostalno riješiti korištenjem materijalnih dokaza, bez potrebe za suradnjom s građanima. Novija znanstvena istraživanja pokazuju da, neovisno o razvoju tehnoloških mogućnosti, personalni izvori i dalje imaju veći udio u početnim fazama kriminalističkog istraživanja većine kaznenih djela.¹⁰⁷ Zbog toga je funkcija građana kao izvora obavijesti i dalje važna ne samo u području sigurnosti nego i kriminalističkog istraživanja te se radi o prostoru koji redarstvene vlasti ne mogu preuzeti. Povijesni razvoj pokazuje da su se profesionalizacijom nastojale umanjiti negativne posljedice privatnog traganja i samovoljnog kažnjavanja počinitelja, ali da nije bilo želje da se odrekne suradnje s građanima.

Neke novije strategije koriste uzore iz ranijih razdoblja idealizirajući povijesni razvoj bez uvažavanja stvarnih teškoća. Prema jednoj od najpoznatijih teorija iz područja prevencije kriminala (tzv. teorija razbijenih prozora), kojom su *Wilson/Kelling* predložili vraćanje načina rada policije na razinu nekadašnjih građanskih straža u okviru tzv. policije u zajednici, koja je usmjerena na šire usluge građanima nego što su isključivo policijski poslovi, kao ključan su razlog isticali visoku prevenciju kažnjivih radnja.¹⁰⁸ *Walker* utemeljeno osporava takva gledišta jer su prvi pozornici imali vrlo nizak legitimitet među stanovništvom te visoku razinu podmitljivosti i neuspješnosti, uz brojne druge zloporabe.¹⁰⁹ Korištenje policijskih službenika za široke usluge bilo je učestalo u područjima gdje je on bio jedini predstavnik lokalne vlasti i ujedno sredstvo ostavljanja dojma o određenoj političkoj opciji, koja je kadrovirala službenike. Povijesni razvoj u Europi i na drugim područjima međutim pokazuje brojne negativne pojave, poput nasilja, potkupljivosti ili povezanosti s političkim utjecajima. Preferiranje povijesnih modela bez uvažavanja tadašnjih teškoća, poput razine urbaniziranosti ili lokalne povezanosti, otežano je i načelno je nemoguće preporučivati povratak na povijesne oblike rada, kako u kriminalističkom istraživanju tako i u održavanju javnog reda.

¹⁰⁷ Npr. Home Office (2005). *DNA Expansion Programme 2000-2005: Reporting Achievement*. London; *Roman, J. i dr.* (2008). *The DNA Field Experiment: Cost-Effectiveness Analysis of the Use of DNA in the Investigation of High-Volume Crimes*. Washington, National Institute of Justice.

¹⁰⁸ *Wilson, J., Kelling, G.* (1982).

¹⁰⁹ *Walker, S.* (1984).

LITERATURA

1. *Abadinsky, H.* (2009). *Organized Crime*. Wadsworth, Cengage Learning.
2. *Alok, R.* (1990). *Orwell and the politics of despair: a critical study of the writings of George Orwell*. Cambridge, Cambridge University Press.
3. *Anderson, D., Killingray, D.* (1991). *Policing the Empire: Government, Authority, and Control, 1830-1940*. Manchester, Manchester University Press.
4. *Anderson, D., Killingray, D.* (1992). *Policing and Decolonisation: Politics, Nationalism, and the Police, 1917-65*. Manchester, Manchester University Press.
5. *Andrews, J. i dr.* (1982). *Human Rights in Criminal Procedure*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
6. *Archer, J.* (2008). *Mysterious and Suspicious Deaths: Missing Homicides in North-West England 1850-1900*. *Crime, History and Societies*, 12(1), 45-63.
7. *Barrie, D.* (2008). *Patrick Colquhoun, the Scottish Enlightenment and Police Reform in Glasgow in the Late Eighteenth Century*. *Crime, History and Societies*, 12(2), 59-79.
8. *Bayley, D.* (1975). *The police and political development in Europe*, u: *Tilly, C. i dr., The Formation of the National States in Western Europe*. Princeton, Princeton University Press.
9. *Bayley, D.* (1990). *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. New Brunswick, Rutgers University Press.
10. *Bayley, D.* (1996). *Police for the Future - Studies in Crime and Public Policy*. New York, Oxford University Press.
11. *Beattie, J.* (2007). *Garrow and the Detectives: lawyers and policemen at the Old Bailey in the late eighteenth century*. *Crime, History and Societies*, 11(2), 5-23.
12. *Beattie, J.* (2007b). *Sir John Fielding and Public Justice: The Bow Street Magistrates' Court*. *Law and History Review*, 25, 61-110.
13. *Beattie, J.* (2012). *The First English Detectives: The Bow Street Runners and the Policing of London 1750-1840*. Oxford, Oxford University Press.
14. *Berliere, J.-M.* (2011). *Histoire des polices en France*. Paris, Nouveau Monde Éd.
15. *Brantlinger, P.* (1988). *Rule of darkness: British literature and imperialism 1830-1914*. New York, Cornell University Press.
16. *Bryan, V.* (1999). *The role of police in American society: a documentary history*. Westport, Greenwood Press.
17. *Bryett, K., Lewis, C.* (1994). *Un-Peeling Tradition: Contemporary Policing*. Melbourne, Macmillan Education.
18. *Buzan, B., Wæver, O., Wilde, J.* (1998). *Security: A New Framework For Analysis*. Boulder, Lynne Rienner Publishers.
19. *Canoy, J.* (2007). *The Discreet Charm of the Police State: The Landpolizei and the Transformation of Bavaria*. Brill.
20. *Champion, D.* (2001). *Police Misconduct in America: A Reference Handbook*. Santa Barbara, ABC Clio.
21. *Colquhoun, P.* (1796). *A Treatise on the Police of the Metropolis*. London, Dilly. (pretisak 2012, Cambridge, Cambridge Library Collection).
22. *Critchley, T.* (1972). *A History of police in England and Wales*. Montclair, Patterson Smith.
23. *Critchley, T.* (1978). *A History of police in England and Wales*. London, Constable.
24. *Davies, S., Hertig, C.* (2007). *Security Supervision and Management*. Burlington, Butterworth-Heinemann.
25. *Davis, D., Pereira, A.* (2003). *Irregular Armed Forces and Their Role in Politics and State Formation*. Cambridge, Cambridge University Press.
26. *Deflem, M.* (2004). *Policing World Society: Historical Foundations of International Police Cooperation*. New York, Oxford University Press.

27. *Dempsey, J., Forst, L.* (2007). *An Introduction to Policing*. Wadsworth, Cengage Learning.
28. *Dillinger, J.* (2006). Organized Arson as a Political Crime - The Construction of a Terrorist Menace in the Early Modern Period. *Crime, History and Societies*, 10(2), 101-121.
29. *Douglas, A., Yoram, B.* (2007). *The Evolution of Criminal Law and Police During the Industrial Revolution*. Washington, University of Washington.
30. *Emsley, C.* (1986). Detection And Prevention: The Old English Police And The New 1750-1900, *Historical Social Research* 37, 69-88.
31. *Emsley, C.* (1999). A typology of nineteenth-century police. *Crime, History and Societies*, 3(1), 29-44.
32. *Emsley, C.* (2005). *Hard Men: The English and Violence Since 1750*. Hambledon, Continuum International Publishing.
33. *Emsley, C., Shpayer, H.* (2006). *Police Detectives in History 1750-1950*. Aldershot, Ashgate Publishing.
34. *Emsley, C., Watson, K.* (2004). Poisoned Lives: English Poisoners and their Victims Crime. *Crime, History and Societies*, 8(2), 184-185.
35. *Evans, R.* (1997). *Rereading German History: From Unification to Reunification 1800-1996*. London, Routledge.
36. *Fielding, N.* (2005). *The Police And Social Conflict*. London, Routledge.
37. *Fijnaut, C.* (2004). *The Impact of World War II on Policing in North-West Europe*. Leuven, University Press.
38. *Fijnaut, C.* (2008). *A history of the dutch police*. Amsterdam, Boom.
39. *Foucault, M.* (1975). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York, Vintage Books.
40. *Frederic, L.* (2002). *Japan Encyclopedia*. Cambridge, Harvard University Press.
41. *Freeman, M. i dr.* (1998). *Current Legal Problems*. Oxford, Oxford University Press.
42. *Fukuyama, F.* (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York, The Free Press.
43. *Gaines, L., Miller, R.* (2010). *Criminal Justice in Action*. Wadsworth, Cengage Learning.
44. *Gambetta, D.* (1996). *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*. Cambridge, Harvard University Press.
45. *Garland, D.* (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford, Oxford University Press.
46. *Garland, D.* (2010). *Peculiar Institution: America's Death Penalty in an Age of Abolition*. Oxford, Oxford University Press.
47. *Garland, D., Sparks, R.* (2000). *Criminology and Social Theory*. Oxford, Oxford University Press.
48. *Giullauté, J.* (1749). *Mémoire sur la réformation de la police de France*. Paris, Herman.
49. *Godfrey, B.* (2002). Private Policing and the workplace - The Worsted Committee and the Policing of Labor in Northern England 1840-1880, u: *Knafla, L. i dr., Policing and War in Europe: Criminal Justice History*. Westport, Greenwood Press.
50. *Graham, W.* (1998). *The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries*. Oklahoma, University of Oklahoma Press.
51. *Harison, C.* (2008). *The Stonemasons of Creuse in Nineteenth-Century Paris*. Cranbury, Associated University Press.
52. *Heiner, U.* (1994). Descriptive Content Analysis The Development of Social Discipline in the Reichspoliceyordnungen of the 16th Century. *Historical Social Research*, 19(1), 139-145.
53. *Johansen, A.* (2001). State bureaucrats and local influence on the use of military troops for maintenance of public order in France and Prussia 1889-1914. *Crime, History and Societies*, 5(1), 53-73.

54. Jones, S. (2001). Durkheim reconsidered. Cambridge, Wiley-Blackwell.
55. Kelling, G. (1999). Broken Windows and Police Discretion. Washington, National Institute of Justice.
56. Kelling, G., Moore, M. (1998). The Evolving Strategy of Policing. National Institute of Justice, Harvard University, (4).
57. Kitchen, M. (2011). A History of Modern Germany: 1800 to the Present. Oxford, Wiley.
58. Knöbl, W. (1998). Polizei Und Herrschaft Im Modernisierungsprozess: Staatsbildung Und Innere Sicherheit in Preussen, England Und Amerika 1700-1914. Frankfurt, Campus Verlag.
59. Ladan, T. (2000). Riječi: značenje, uporaba, podrijetlo. Zagreb, ABC naklada.
60. LeClere, M. (1957). Histoire de la police. Paris, Presse Univ. de France.
61. Lewis, C. (1999). Complaints Against Police: The Politics of Reform. Sydney, Hawkins Press.
62. Liang, H. (2002). The Rise of Modern Police and the European State System from Metternich to the Second World War. New York, Cambridge University Press.
63. Luhmann, N. (1985). A sociological theory of law. London, Taylor Francis.
64. Lundman, R. (1980). Police and Policing - An Introduction. New York, Holt Rinehart Winston.
65. Lupo, S. (2011). History of the Mafia. New York, Columbia University Press.
66. Luttwak, E. (1979). The Grand Strategy of the Roman Empire. Baltimore, John Hopkins University Press.
67. Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (2007). The Oxford handbook of criminology. Oxford, Oxford University Press.
68. Mamić, M. (1992). Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
69. Mazower, M. (1997). The Policing of Politics in the Twentieth Century: Historical Perspectives. Providence, Berghahn Books.
70. McLaughlin, E. (2007). The New Policing. London, Sage.
71. McLynn, F. (1989). Crime and punishment in eighteenth-century England. London, Routledge.
72. Mellaerts, W. (2000). Criminal Justice in Provincial England, France and Netherlands c. 1880-1905: some Comparative Perspectives, Crime, History and Societies, 4(2), 19-52.
73. Melville, L. (1971). A History of Police in England. New Jersey, Patterson Smith.
74. Mikulan, K. (2003). Povijest policije u Hrvatskoj. Varaždinske Toplice, Tonimir.
75. Monkkonen, E. (2002). Crime, Justice, History. Columbus, Ohio State University Press.
76. Moore, M., Kelling, G. (1983). To serve and protect: learning from police history. National Affairs, 70, 49-65.
77. Mousnier, R. (1984). The Institutions of France Under the Absolute Monarchy 1598.-1789. Chicago, University of Chicago Press.
78. Neild, R. (1999). From National Security to Citizen Security. Montreal, International Center for Human Rights and Democratic Development.
79. Oršolić, T. (2007). Seoske straže i poljsko redarstvo u kopненоj dalmaciji. Radovi Zavoda povijesne znanosti HAZU, 49, 467-481.
80. Perry, M. (2008). Western Civilization: Ideas, Politics, and Society To 1789. Wadsworth, Cengage Learning.
81. Philips, D. (1977). Crime and Authority in Victorian England: The Black Country 1835-1860. London, Croom Helm.
82. Philips, D. (2003). Three moral entrepreneurs and the creation of a criminal class in England, 1790s-1840s. Crime, History and Societies, 7(1), 79-107.

83. *Philips, D., Storch, D.* (1999). *Policing Provincial England 1829-1856*. London, Leicester University Press.
84. *Purpura, P.* (1997). *Criminal Justice: An Introduction*. Boston, Elsevier.
85. *Reinke, H.* (2009). Crime and criminal justice history in Germany. *Crime, History and Societies*, 13(1), 117-137.
86. *Reynolds, E.* (1998). *Before the Bobbies: The Night Watch and Police Reform in Metropolitan London 1720-1830*. Stanford, Stanford University Press.
87. *Rich, J., Shipley, G.* (1995). *War and Society in The Roman World*. London, Routledge.
88. *Robinson, Cyril D. i dr.* (1994). *Police in Contradiction: The Evolution of the Police Function in Society*. Westport, Greenwood Press.
89. *Rosenberg, C.* (2006). *Policing Paris: the origins of modern immigration control*. New York, Cornell University Press.
90. *Roth, A.* (1997). *Kriminalitätsbekämpfung in deutschen Großstädten 1850-1914: ein Beitrag zur Geschichte des strafrechtlichen Ermittlungsverfahrens*. Berlin, Schmidt.
91. *Roth, M., Olson, J.* (2001). *Historical Dictionary of Law Enforcement*. Greenwood Publishing Group.
92. *Schenk, G.* (2010). Human Security in the Renaissance, *Historical Social Research*, 35(4), 209-233.
93. *Siegel, L.* (2005). *Criminology*. Wadsworth, Cengage Learning.
94. *Sieman, W.* (1985). *Deutschlands Ruhe, Sicherheit und Ordnung: Die Anfänge der politischen Polizei 1806-1866*. Tübingen, Niemeyer.
95. *Sklansky, D.* (1999). The Private Police. *University of California Law Review*, 46, 1165-1287.
96. *Steininger, F.* (1982). The Analysis Of Petitions Made For Poor Relief During The 19th Century, *Historical Social Research*, 21, 56-59.
97. *Stevens, D.* (2008). *An Introduction to American Policing*. Sudbury, Jones and Bartlett Learning.
98. *Šuperina, M.* (2001). Kaznenopravni položaj policijskih službenika tijela unutarnjih poslova u hrvatskom materijalnom kaznenom pravu. Zagreb, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu.
99. *Tapié, V.* (1984). *France in the Age of Louis XIII and Richelieu*. Cambridge, Cambridge University Press.
100. *Tipton, E.* (2001). Rectifying Public Morals in Interwar Japan, *Crime, History and Societies*, 5(2), 133-148.
101. *Uchida, C.* (1993). The Development of the American Police: An Historical Overview, u: *Dunham, R., Alpert, G. i dr., Critical Issues in Policing: Contemporary Readings*. Illinois, Waveland Press.
102. *Villiers, P.* (2009). *Police and Policing: An Introduction*. Winchester, Waterside Press.
103. *Villiers, P., Adlam, R.* (2004). *Policing a Safe, Just And Tolerant Society: An International Model*. Winchester, Waterside Press.
104. *Wakefield, A., Fleming, J.* (2009). *The Sage Dictionary of Policing*. London, Sage.
105. *Walker, S.* (1977). *A critical history of police reform: the emergence of professionalism*. Lexington, Lexington Books.
106. *Walker, S.* (1984). Broken Windows and fractured history: The use and misuse of history in recent police patrol analysis. *Justice Quarterly*, 1(1), 75-90.
107. *Walker, S.* (1996). *The Police in America - An Introduction*. New York, McGraw-Hill.
108. *Watson, G.* (1985). *The Roman Soldier*. New York, Cornell University Press.
109. *Weber, M.* (1946). *Essays in sociology*. New York, Oxford University Press.
110. *Weber, M.* (1968). *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology*. New York, Bedminster Press.

111. *Williams, C.* (2000). Counting crimes or counting people: some implications of mid-nineteenth century British police returns. *Crime, History and Societies*, 4(2), 77-93.
112. *Wilson, J., Kelling, G.* (1982). Broken Windows - The police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly*, 29-37.
113. *Wilson, O.* (1963). *Police Administration*. New York, McGraw-Hill.
114. *Zwierlein, C.* (2010). Insurances as Part of Human Security, their Timescapes, and Spati-ality, *Historical Social Research*, 35(4), 253-275.
115. *Zwierlein, C., Graf, R.* (2010). The Production of Human Security in Premodern and Contemporary History. *Historical Social Research*, 35(4), 7-22.

Summary

HISTORICAL DEVELOPMENT OF LAW-ENFORCEMENT AUTHORITIES

In this paper, the author examines the circumstances that affected the development of law enforcement in significant European and world systems. Following similar beginnings, consisting of self-organised voluntary guards, many systems were strongly influenced by the French gendarmerie model in rural areas, and the establishment of a professional law-enforcement authority in Paris in 1667. According to this model, a gendarmerie was established in German areas, the civil law enforcement in Berlin was established in 1735, and in 1793 in the Austrian system, which was then gradually transferred to the territory of Croatia. The development of British law enforcement was influenced by its colonial experiences, by the organisation of entrepreneurs at local levels in Scotland from 1779, until the formation of the Metropolitan Police in 1829. The original American law-enforcement units originate from the slave patrols that appeared around 1660.

The appearance of law-enforcement authorities was triggered by various factors; it led to a change in the role of citizens in some security functions, and, through the establishment of a scope of duties, the role of the police in criminal investigation as part of preliminary proceedings was defined.

Keywords: law enforcement, police, history, public security, criminal investigation